

Буковинський Вісник

державної служби та
місцевого самоврядування

Офіційна хроніка

Державне управління

Місьцеве самоврядування

Наукова думка

Депутатська трибуна

Перепідготовка та
підвищення кваліфікації

Статистика, факти, події

№2/2013

Засновник
Чернівецький регіональний центр
перепідготовки та підвищення кваліфікації
працівників органів державної влади,
органів місцевого самоврядування,
державних підприємств,
установ та організацій
Свідоцтво про реєстрацію
ЧЦ № 302 від 25.10.2005

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

голова: ЯРМИСТИЙ М. В., директор Чернівецького регіонального центру перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ та організацій;

заступник голови: ГАКМАН С.М., заступник директора-начальник науково-дослідного відділу Чернівецького регіонального центру перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ та організацій;

відповідальний секретар: БАРАНЦЬКИЙ Ф.В., начальник редакційно-видавничого відділу Чернівецького регіонального центру перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ та організацій;

члени редакційної колегії:

БУРКУТ І.Г., доцент кафедри політології та державного управління Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича, кандидат історичних наук;
КРУГЛАШОВ А. М., професор, доктор політичних наук, завідувач кафедри політології та державного управління Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича;

ЛЕНЬКОВ М.І., т.в.о. начальника Управління державної служби Голодержслужби України у Чернівецькій області;
МАКСИМЕЦЬ Д.С., директор видавництва «БукРек», заслужений журналіст України
СКАБ М. С., професор філологічного факультету Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича;
УНГУРЯНУ В. М., начальник інформаційно-аналітичного відділу Чернівецької обласної ради;
ФІСАНОВ В.П., завідувач кафедри міжнародної інформації Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича, доктор історичних наук, професор;

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:
58001, Чернівці,
вул. Червоноармійська, 5/52,
Тел/факс: (0372) 552903
E-Mail: buk-visnyk@email.ua

Редакція зберігає за собою право скорочувати й редагувати подані текстові оригінали. Журнал може друкувати матеріали, не поділяючи думки автора. Статті не рецензуються та не повертаються. За точність наведених даних відповідають автори. Передрук матеріалів – тільки з дозволу редакції. Періодичність виходу журналу – 4 числа на рік

№ 2 квітень-червень 2013 року

Офіційна хроніка

Буковину відвідав Міністр енергетики та вугільної промисловості України Едуард Ставицький 2

Перший заступник Міністра освіти та науки України Євген Суліма взяв участь в Міжнародній конференції ЧНУ 3

Михайло Папієв зустрівся з надзвичайним та поважним послом Чеської республіки в Україні Іваном Почухом та генеральним консулом Чеської республіки у Львові Давідом Палавіта 4

Засідання комітету Верховної Ради з питань соціальної політики відбулося у Чернівцях 5

Михайло Папієв зустрівся із канадською делегацією на чолі з надзвичайним і повноважним послом Канади в Україні Троєм Лулашником 6

Георгій Гаиш зустрівся з Державним секретарем МЗС Румунії Стежерелом Олару та надзвичайним та повноважним послом Румунії в Україні Корнелом Іонеску 7

Державне управління

Ф. ФЕДОРОВИЧ Суть інвестиційних проєктів, результати від їх реалізації та вплив на соціально-економічний розвиток Сторожинського району 8

Інтерв'ю з головою Кельменецької районної державної адміністрації Миколою Довганем 12

В. КОЗАК Результат спільної роботи – розквіт району 16

С. АФОНІНА Захист прав громадянина в Європейському суді з прав людини 19

Н. КАЗИМИР Етика поведінки державних службовців 22

Міське самоврядування

В. ЯЩУК Наша районна рада працює для людей 25

Актуальні проблеми територіальних громад Чернівецької області 29

В Сучаві відбувся «Буковинський діалог» 31

Огляд розвитку Вишницького району 32

Європейська інтеграція і транскордонне співробітництво

С. ФЕДУНЯК Європейська інтеграція України в контексті позаблокової зовнішньої політики 34

Т. ТАТАРЧУК Міжнародний фестиваль «Буковинські зустрічі»: повернення до джерел та партнерство без кордонів 37

Ф. БАРАНЦЬКИЙ Долаючи кордони в туристичній галузі 43

Громадянське суспільство

О. ОГДАНСЬКА (ВАЩУК) Громадська експертиза Чернівецької ОДА: історія спроб та помилок 45

Наукова думка

Є. ЮРІЙЧУК Формування органів місцевого самоврядування в Російській Федерації: від виборів до призначення 48

А. ГЕВ'ЮК Роль інновацій в системі державного управління 51

І. НЕДОКУС Всебілоруські народні збори в системі влади Республіки Білорусь 54

Перепідготовка та підвищення кваліфікації

Робота Чернівецького регіонального центру перепідготовки та підвищення кваліфікації в II кварталі 2013 року 58

Буковину відвідав Міністр енергетики та вугільної промисловості України Едуард Ставицький

20 квітня, у м. Новодністровськ Міністр енергетики та вугільної промисловості України Едуард Ставицький, голова обласної державної адміністрації Михайло Папієв та генеральний директор ПАТ «Укргідроенерго» Ігор Сирота ознайомляться із ходом робіт на Дністровській ГАЕС, оглянуть верхню водойму об'єкту, шахти другого та третього гідроагрегатів та вже працюючий перший гідроагрегат, проведуть засідання оперативного штабу з будівництва I черги Дністровської ГАЕС у складі 3-х гідроагрегатів.

Відтак Міністр енергетики та вугільної промисловості України Едуард Ставицький,

генеральний директор ПАТ «Укргідроенерго» Ігор Сирота та керівник виконавчої влади Буковини Михайло Папієв з нагоди Дня довкілля висадять дерева на території Дністровської ГАЕС. Вони також оглянуть хід будівництва важливих соціальних об'єктів Чернівецької області – будинку культури у м. Сокиряни та житлового будинку для працівників ПАТ «Укргідроенерго» у м. Новодністровськ. Передбачається, що в рамках візиту посадовці відвідають центральну районну лікарню у Сокирянах.

прес-служба ОДА

Перший заступник Міністра освіти та науки України Євген Суліма взяв участь в Міжнародній конференції ЧНУ

17 травня 2012 року у Мрамуровій залі Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича проходила Міжнародна науково-практична конференція «Міжнародна співпраця університетів як невід'ємна складова інноваційного розвитку вищої школи», участь в якій взяв Перший заступник Міністра освіти та науки України Євген Суліма. Її темою є обговорення напрямів інтеграції українських вищих навчальних закладів у світовий освітній простір. Участь у заході брали понад 200 учасників з України, а також 16 запрошених науковців з-за кордону. Вони – переважно ректори та проректори – є представниками університетів Румунії, Словаччини, Австрії, Німеччини, Болгарії, Боснії та Герцеговини. Загалом конференцію відвідали науковці 55 вищих навчальних закладів.

Розпочав роботу конференції Перший заступник Міністра освіти і науки України Євген Суліма. Він надав слово першому заступнику голови Чернівецької ОДА Георгію Галицю, який підкреслив роль ЧНУ у розвитку науково-освітнього потенціалу Буковини та побажав учасникам успішної роботи. З вітальним словом до присутніх звернувся також ректор Чернівецького національного

університету імені Юрія Федьковича професор Степан Мельничук.

Виступаючи з доповіддю, Євген Суліма підкреслив якісні зміни, що сьогодні відбуваються на ринку світових освітніх послуг, та закликав представників українських вузів уже сьогодні думати про проблему конкурентоздатності. Він озвучив проблему модернізації вищої школи:

- Українські університети уже зараз мають реагувати на ці виклики. Кожен вищий навчальний заклад повинен органічно знайти себе в системі єдиного світового освітнього простору. Ми маємо розширювати міжнародну співпрацю, налагоджувати співробітництво за програмами TEMPUS, ERAZMUSMUNDUS тощо – як викладачі, так і студенти.

Також в ході конференції пан Суліма зустрічався зі студентами та молодими науковцями ЧНУ та з представниками засобів масової інформації.

прес-служба ОДА

Михайло Папієв зустрівся з надзвичайним та поважним послом Чеської республіки в Україні Іваном Почухом та генеральним консулом Чеської республіки у Львові Давідом Павліта

12 червня голова обласної державної адміністрації Михайло Папієв мав зустріч з Надзвичайним і Повноважним Послом Чеської Республіки в Україні Іваном Почухом та Генеральним консулом Чеської Республіки у Львові Давідом Павліта. Вітаючи вперше на буковинській землі поважних гостей, керівник виконавчої влади краю запевнив їх у високій зацікавленості та готовності до налагодження партнерського співробітництва.

«Ми високо цінуємо підтримку з боку Чеської Республіки євроінтеграційних кроків України, які є пріоритетом зовнішньої політики держави, – зауважив керівник виконавчої влади краю. – Ми бачимо вас нашими хорошими помічниками та, маю сподівання, наше співробітництво перейде на якісно новий рівень».

Михайло Папієв звернув увагу Івана Почуха та Давіда Павліта на особливості регіону, зокрема унікальне розташування Буковини та використання цього привілею у реалізації транскордонних проектів. «Звісно, ми не обмежуємося взаєминами лише з територіями прикордоння. Чернівецька область представлена не тільки в Єврорегіоні «Верхній Прут» – Україна, Румунія, Республіка

Молдова, а й у міжрегіональному об'єднанні «Чотири регіони для Європи», куди входять Україна, Румунія, Франція, Німеччина», – зауважив голова облдержадміністрації. Він додав, що реалізація транзитного потенціалу краю дозволить забезпечити інноваційно-інвестиційний прорив у цілій низці ключових галузей краю. «Йдеться про розвиток підприємництва, запровадження новітніх технологій, підвищення конкурентоспроможності в агропромисловому, лісодеревообробному, туристично-рекреаційному та інших супутніх секторах економіки», – зазначив Михайло Папієв.

Іван Почух, у свою чергу, підтвердив готовність та зацікавленість з боку Чеської Республіки співпрацювати з Чернівецькою областю та додав, що саме регіональне співробітництво, на його думку, є ключовим для розвитку економічного, культурного й туристичного потенціалу регіону.

прес-служба ОДА

Засідання комітету Верховної Ради з питань соціальної політики відбулося у Чернівцях

12-13 червня 2013 року на Буковині проходило виїзне засідання Комітету Верховної Ради України з питань соціальної політики та праці за участі народних депутатів, представників виконавчої влади західних областей держави, фахівців Адміністрації Президента та Кабінету Міністрів України, керівників служб зайнятості, профспілок та об'єднань роботодавців

Йшлося про практичне застосування Закону України «Про зайнятість населення», який набув чинності 1 січня 2013 року, про його вплив на регіональні ринки праці, а також про стан зайнятості населення. Мовилось і про законодавчу новацію: особи, старші за 45 років, відтепер мають право на одноразове отримання ваучера для підтримання їх конкурентоспроможності на ринку праці шляхом перепідготовки, підвищення кваліфікації за професіями та спеціальностями для пріоритетних видів економічної діяльності.

В обговоренні Закону взяли участь Голова Комітету Верховної Ради України з питань соціальної політики та праці – Петро Степанович Цибенко, перший заступник Голови Комітету Верховної Ради України з питань

соціальної політики та праці – Ярослав Михайлович Сухий, заступник Міністра соціальної політики України – Лідія Миколаївна Дроздова, Голова Державної служби зайнятості України – Марина Володимирівна Лазебна, представник Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини – керівник Департаменту з питань дотримання соціально-економічних та гуманітарних прав – Наталія Іванівна Іванова, директор департаменту соціальної політики Федерації роботодавців України – Юрій Віталійович Кузовой, голова Чернівецької облдержадміністрації – Михайло Миколайович Папієв та багато інших.

Слушні думки, зауваження та пропозиції виступаючих щодо вдосконалення надзвичайно важливого сьогодні законодавства у сфері зайнятості, за результатами засідання, знайшли відображення у відповідному рішенні Комітету, що дасть змогу підвищити дієвість механізмів практичної реалізації цього Закону. Окрім обговорення народні депутати України та учасники виїзного засідання Комітету мали можливість оглянути підприємства та соціальні об'єкти краю, зокрема, приватне підприємство «Артон», фермерське господарство «Макосад».

Михайло Папієв зустрівся із канадською делегацією на чолі з надзвичайним і повноважним послом Канади в Україні Троєм Лулашником

18 червня Голова обласної державної адміністрації Михайло Папієв зустрівся із Надзвичайним і Повноважним Послом Канади в Україні Троєм Лулашником та з делегацією провінції Саскачеван на чолі із Віце-прем'єром і Міністром фінансів Кеном Кравцем. «Мені дуже приємно вітати пана Посла вперше на гостинній буковинській землі. Маю переконання, що розпочата у 1991 році співпраця між Чернівецькою областю та провінцією Саскачеван, безсумнівно, матиме плідне та корисне продовження», – зауважив керівник виконавчої влади краю.

Користуючись нагодою Михайло Папієв повідомив про добре налагоджене партнерство Саскачеванського та Чернівецького національного університетів, які сьогодні мають багато спільних напрацювань та перспективних освітянських проєктів. «Ми це високо цінуємо і тому я маю впевненість, що нам вдасться налагодити співпрацю й в інших сферах: культурі, сільськогосподарській галузі, охороні здоров'я чи туризмі. Зокрема, гадаю, що наш край у цих напрямках зацікавить Канадську агенцію міжнародного розвитку (СІДА)», – наголосив він. Адже, на

переконання керівника виконавчої влади краю, важливою складовою міждержавного співробітництва є саме міжрегіональна співпраця.

У свою чергу Надзвичайний і Повноважний Посол Канади в Україні Трой Лулашник додав, що культурна та духовна близькість України й Канади, а також обоюдна зацікавленість у розвитку політичного, економічного та наукового співробітництва сприятиме подальшим дружнім та конструктивним відносинам двох країн та їх регіонів. Віце-прем'єр і Міністр фінансів провінції Саскачеван Кен Кравець висловив переконання, що нинішня зустріч дасть додатковий імпульс співпраці між Чернівецькою областю та провінцією Саскачеван, особливо в туристичному напрямку.

Відтак після зустрічі відбулось підписання Меморандуму між Міністерством Освіти Саскачеван, Міністерством Вищої Освіти Саскачеван (Канада) та Департаментом освіти і науки, молоді та спорту Чернівецької обласної державної адміністрації.

прес-служба ОДА

Георгій Галиць зустрівся з Державним секретарем МЗС Румунії Стежерелом Олару та надзвичайним та повноважним послом Румунії в Україні Корнелом Іонеску

21 червня, перший заступник керівника виконавчої влади краю Георгій Галиць зустрівся з румунською делегацією на чолі з Державним секретарем МЗС Румунії Стежерелом Олару та Надзвичайним і Повноважним Послом Румунії в Україні Корнелом Іонеску. Під час перемовин Георгій Галиць, зокрема, повідомив, що закриття у 2010 році місцевих пунктів пропуску через державний кордон з Румунією перешкоджає спілкуванню та співпраці громадян, які проживають по обидва боки кордону. «Тому, користуючись нагодою, пане Олару, прошу звернути увагу Уряду Румунії на необхідність невідкладного підписання міжурядової угоди про місцевий прикордонний рух з огляду на його вагомні переваги для регіонального розвитку Північної та Південної Буковини», – зазначив перший заступник голови обласної державної адміністрації.

Окрім цього, Георгій Галиць повідомив, що цього року завершується реалізація Спільних операційних програм Європейського інструменту сусідства та партнерства і вже розпочата робота з підготовки нової програми «Румунія-Україна 2014-2020». Тому, за словами першого заступника керівника виконавчої влади області, доречною була б така поправка до основних вимог

програми, як формування рівних бюджетів для всіх країн-учасниць. Румунська делегація сприйняла пропозиції Чернівецької області і запевнила у спільному бажанні втілити їх у життя.

Державний секретар МЗС Румунії Стежерел Олару, у свою чергу, подякував керівництву області за системну та якісну підтримку освітянських закладів Чернівецької області, де навчання ведеться румунською мовою, а також за сприяння в розвитку румунських товариств та засобів масової інформації. «Окремо хочу подякувати вам за відкритий минулих вихідних у Глибоці пам'ятник румунському поету Міхаю Емінеску. Нам також було неприємно та боляче чути про здійснений акт вандалізму напередодні свята. Втім, ваша оперативність та професійність у вирішенні цього питання засвідчила високу повагу до історії, культури та традицій румунської громади», – додав Стежерел Олару.

Підсумовуючи, обидві сторони перемовин засвідчили спільне бажання у подальшій якісній та результативній співпраці в різних галузях та напрямках.

прес-служба ОР

Франц ФЕДОРОВИЧ,

голова Сторожинецької районної державної адміністрації

Суть інвестиційних проектів, результати від їх реалізації та вплив на соціально-економічний розвиток Сторожинецького району

За ініціативою, та завдяки досвіду і ресурсам Європейського Союзу та Програми Розвитку Організації Об'єднаних Націй в Україні в Сторожинецькому районі впроваджується Проект стимулювання самостійного розвитку територіальних громад «Місцевий розвиток орієнтований на громаду».

Реалізація Проекту «Місцевий розвиток орієнтований на громаду» в регіоні має велику цінність та перспективу щодо вирішення багатьох проблемних питань життя територій Сторожинецького району. Так, за підтримки Чернівецької обласної державної адміністрації, районної державної адміністрації, районної ради, виконавчих комітетів місцевих рад району – партнерів Проекту в Сторожинецькому районі в кінці 2008 року була розпочата активна робота з реалізації проекту, після укладання Угоди про партнерство між Програмою розвитку ООН і районною державною адміністрацією та районною радою.

Згідно з рейтингом було визначено 5 сільських рад. Створено та юридично зареєстровано 5 громадських організацій, якими за період дії угоди реалізовано 6 мікропроектів, а саме:

- «Енергозберігаючі заходи в дитячому навчальному закладі «Гіочел» села Ропча»;
- «Енергозберігаючі заходи у ЗОШ села Ропча»;

- «Енергозберігаючі заходи в Старобросковецькій ЗОШ I-III ступенів села Старі Бросківці»;

- «Енергозберігаючі заходи в ФАПі села Годилів»;

- «Покращення надання медичних послуг населенню шляхом поточного ремонту фельдшерсько-акушерського пункту (з використанням енергозберігаючих технологій) в с. Заболття»;

- «Енергозберігаючі заходи у ЗОШ села Михальча».

Соціальним ефектом, який було отримано в результаті впровадження проекту стало зростання ініціативи місцевих громад, активна участь мешканців населених пунктів у діяльності, спрямованій на покращення рівня життя у своїй громаді.

Враховуючи продовження реалізації проекту, в липні 2011 року районом було подано заявку на участь у II фазі Проекту «Місцевий розвиток орієнтований на громаду II». Так, після конкурсного відбору виблено право на реалізацію 4 мікропроектів в таких населених пунктах, як с. Комарівці, с. Великий Кучурів, с. Кам'яна та с. Стара Жадова.

Отож, 29 листопада 2011 року було підписано Угоду про партнерство між Програмою розвитку ООН, Сторожинецькою районною державною адміністрацією та Сторожинецькою районною радою.

Враховуючи пріоритетні напрямки реалізації Проекту та процес фінансування на зборах громад вищезазначених населених пунктів серед мешканців було проведено індивідуальне опитування та визначено ті проблеми, які можливо вирішити в рамках даного Проекту.

Так, в районі на даний час реалізуються наступні мікропроекти:

1. с. Комарівці – «Енергозберігаючі заходи села Комарівці Сторожинецького району Чернівецької області – капітальний ремонт вуличного освітлення»;

2. с. Кам'яна – «Покращення водопостачання та водовідведення дошкільного навчального закладу «Сонечко» в с. Кам'яна»;

3. с. Великий Кучурів – «Енергозбереження та впровадження енергозберігаючих технологій (встановлення системи опалення) в дошкільному навчальному закладі в с. Великий Кучурів».

4. с. Стара Жадова – «Енергозберігаючі заходи у с. Стара Жадова. Капітальний ремонт нежитлової будівлі з метою переобладнання під дошкільний навчальний заклад».

Згідно умов Проекту «Місцевий розвиток орієнтований на громаду II», окрім допомоги у розвитку самоорганізації громад-учасниць, Проект надає фінансову підтримку для реалізації їхніх ініціатив до 10 тис. дол. США та не більше 50% від кошторису всієї мікропроектної пропозиції, інша половина бюджету мікропроектних пропозицій фінансується за рахунок коштів місцевих бюджетів або приватного сектору - 45 % від загального кошторису та внеску мешканців громади, не менше 5%.

Так, на даний час Комарівською сільською радою та громадською організацією в повному обсязі розроблено мікропроектну пропозицію, зібрано та підготовлено ряд необхідних документів, пройдено експертизу та вже отримано два транші фінансування згідно з умовами проекту, а саме: I транш – 15,878 тис. грн. та II транш – 54,530 тис. грн. та подано документи на отримання III траншу. Відповідно ремонтні роботи вуличного освітлення виконані 95 %.

Кам'янською сільською радою та громадською організацією с. Кам'яна вже після розроблення мікропроектної пропозиції та пройденої експертизи отримано два транші

фінансування на проведення ремонтних робіт дошкільного навчального закладу, а саме: I транш – 15,580 тис. грн., II транш – 54,530 тис. грн. Після чого відповідно проведено частину ремонтно-будівельних робіт.

Великокучурівською сільською радою та громадською організацією в свою чергу розроблено мікропроектну пропозицію та пройдено експертизу. Після чого отримано один транш фінансування, в сумі 16,000 тис. грн. на проведення ремонтних робіт дошкільного навчального закладу.

Старожадівською сільською радою та об'єднанням громадян розроблено мікропроектну пропозицію та подано її на проходження експертизи, після чого буде отримано також відповідні транші фінансування на проведення реконструкції та будівельних робіт приміщення ДНЗ.

В галузі агропромислового комплексу в районі реалізуються проекти Міжнародної Благодійної Організації «Добробут громад» - «Допомога постраждалим особистим селянським господарствам від повені» та «Допомога сільським родинам Буковини у розвитку особистих селянських господарств». Бюджет впроваджуваних проектів становить більше 3,0 млн.грн. гривень. Дані проекти направлені на підтримку розвитку особистих селянських господарств в наданні їм високопродуктивних тварин, насіння картоплі, багаторічних трав, мінеральних добрив та засобів захисту рослин. В минулому році було проведено передачу дару від родини до родини сільськогосподарських тварин: ВРХ – 18 голів, коней – 6 голів, овець – 100 голів. У 2012 році кошти проекту в сумі 975,0 тис. грн. було залучено на впровадження в районі проекту з будівництва молокопереробного заводу, який розпочав роботу у жовтні.

Підприємство засноване на кооперативній власності з залученням коштів різних джерел, в тому числі міжнародного благодійного фонду «Добробут громад» - 975,0 тис. грн., проекту «Агроінвест» - 200,0 тис. грн., обласного бюджету 900,0 тис. грн., районного бюджету 248,0 тис. грн. Загальна сума вкладених інвестицій складає 3,2 млн. грн.

З метою забезпечення підприємства сировиною та покращення якості молока, яке заготовляється в ОСГ, в минулому році

налагоджено співпрацю з Проектом ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», за рахунок коштів якого в районі буде створений молокоприймальний пункт в с. Ропча, робота якого відповідатиме санітарно-ветеринарним вимогам та дасть можливість проводити охолодження молока. З цією ж метою в поточному році буде продовжено роботу по створенню міні-ферм з виробництва молока, які в майбутньому стануть основними постачальниками молока для переробного підприємства (передбачається створити ще 2 мініферми).

У минулому році розширено діяльність одного з найбільших птахівничих господарств області ТОВ «УПП-Панка», проект було започатковано у 2011 році. Введення в експлуатацію м'ясо-забійного цеху в лютому дало можливість реалізовувати власну продукцію (м'ясо птиці) у Чернівецькій та інших областях України. На цьому підприємстві за минулий рік вироблено 900 тонн м'яса птиці та реалізовано продукції на 20 млн. грн. В поточному році передбачається розширення обсягів вирощування молодняка птиці за рахунок реконструкції ще одного тваринницького приміщення в селі Заболоття.

В поточному році буде продовжено роботу по залученню інвестиційних компаній до обробітку сільськогосподарських угідь, зокрема, ТОВ «Мрія Глибоччини» розширить обробіток с/г угідь в селах Череш та Банилів-Підгірний.

В селі Стара Жадова вкладаються інвестиційні кошти на розширення обсягів виготовлення паливних гранул, діяльності цегельного заводу.

Серед інших досягнень галузі – початок роботи у жовтні минулого року в с. Панка молокопереробного підприємство СКП «Молочний край», аналогів якого на Україні немає. Підприємство засноване на кооперативній власності з залученням коштів різних джерел, в тому числі міжнародного благодійного фонду «Добробут громад» - 975,0 тис. грн., проекту «Агроінвест» - 200,0 тис. грн., обласного бюджету 900,0 тис. грн., районного бюджету 248,0 тис. грн. Загальна сума вкладених інвестицій складає 3,2 млн. грн. За минулий рік вироблено продукції

на 160 тис. грн.

Районною державною адміністрацією, як самостійно так і за підтримки відповідних організацій здійснюється розробка, переклад, подання на конкурсні відбори та супроводження інвестиційних проектів. Так, нещодавно було укладено угоду між Буковинським центром реконструкції і розвитку та Сторожинецькою міською радою щодо написання та подання до конкурсного відбору Проекту транскордонного співробітництва «Реконструкція системи водопостачання та водовідведення в м. Сторожинець» в рамках спільної операційної програми «Румунія-Україна-Республіка Молдова – 2007-2013».

Географічне розташування Сторожинецького району на межі з країнами Євросоюзу створює сприятливі умови для ефективного впровадження державної політики у сфері транскордонного співробітництва, кінцевою метою якої є підвищення соціально-економічного розвитку регіону та рівня життя його жителів.

Як у минулому, так і в поточному році районною державною адміністрацією активізовано співпрацю з рядом міжнародних організацій та фондів, що мають за мету сприяння розвитку території з врахуванням сучасних світових тенденцій – в галузях екології, енергозбереження, інтеграційних процесів, культурних стосунків, тощо.

Враховуючи вищенаведене розпочато роботу щодо впровадження в районі проектів транскордонного співробітництва в рамках спільної операційної програми «Румунія-Україна-Республіка Молдова – 2007-2013». По цих проектах оформлено 7 концептуальних нот, які були подані на конкурс відбір (1 – по м.Сторожинець, 3- с. Нижні Петрівці, 1- с.Тисовець та 1 – с. Їжівці).

Конкурсним відбором було відібрано концептуальну ноту проекту «Реконструкція системи водопостачання та водовідведення в м. Сторожинець». У вересні Буковинським центром регіонального розвитку розроблено проект, який надіслано на наступний конкурсний відбір до Румунії. При умові проходження даного відбору у 2013 році за кошти проекту (6,0 млн. грн.) буде здійснюватися будівництво очисних споруд у м. Сторожині.

нець.

На відбірковий конкурс також подано Проект транскордонного співробітництва «Відродження осередків культури та створення на їх базі транскордонних культурних центрів в Сучавському повіті та прикордонних районах Чернівецької області». У разі перемоги в конкурсі такий осередок буде створено в с. Ропча, бюджет проекту складає близько 250,0 тис. євро.

Буде продовжено впровадження в районі проекту «Облаштування міжнародного автомобільного пункту пропуску через державний кордон «Красноільськ». Для цього укладено міждержавну угоду між українською та румунською стороною,

яка передбачає розвиток прикордонної інфраструктури по обидві сторони кордону та збільшення потоку туристів. З румунської сторони вже зроблено значні кроки в даному напрямку.

В рамках транскордонного співробітництва продовжується співпраця польської діаспори району із діловою елітою Жгувської гміни. Як продовження впровадженого в останні роки проекту, в минулому році село Стара Красношора отримало в дарунок пожежний автомобіль. У 2013 році з залученням коштів польської сторони заплановано розпочати добудову 4-х класних кімнат, їдальні та спортивного залу школи в с. Стара Красношора.

статистика, факти, події

ЦЬОГОРІЧ НА РЕАЛІЗАЦІЮ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В ОБЛАСТІ ВИТРАТЯТЬ 1,5 МІЛЬЙОНИ ГРИВЕНЬ

«Державна молодіжна політика в Україні є пріоритетним і специфічним напрямом діяльності та здійснюється в інтересах молоді людини, суспільства, держави та з урахуванням можливостей України, її економічного, соціального, історичного, культурного розвитку і світового досвіду державної підтримки молоді», - на цьому акцентував увагу директор департаменту освіти і науки, молоді та спорту Михайло Бауер на сьогоднішньому засіданні колегії обласної державної адміністрації.

Він повідомив, що ключовим нормативно-правовим актом з питань молодіжної політики краю є Комплексна Програма реалізації державної політики з питань сім'ї, дітей та молоді, оздоровлення та відпочинку, протидії торгівлі людьми та забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків, затверджена рішенням 14-ї сесії обласної ради VI скликання від 14 березня цього року. «Загальний обсяг фінансових ресурсів, виділений в комплексній програмі на реалізацію молодіжної політики цього року, становить 1527,5 тис. грн., в тому числі для заходів, спрямованих на реалізацію молодіжної політики - 516 тис. грн.», - зазначив посадовець.

За словами Михайла Бауера, задля реалізації молодіжної політики в регіоні Департамент освіти і науки, молоді та спорту систематично залучає припартійні молодіжні організації, товариства за виховними напрямками або ідеологічно орієнтовані, а також Студентський Парламент Буковини -координаційний та консультативно-дорадчий орган при голові облдержадміністрації. «Нашим структурним підрозділом систематично проводяться найрізноманітніші заходи з метою збільшення кількості молоді, залученої до активної громадської діяльності, патріотичного виховання, пропаганди кращих духовних надбань українського народу», - зауважив директор департаменту. Зокрема, йдеться про благодійні акції, фестивалі, спортивні змагання, інтелектуальні заходи та культурно-мистецькі події.

прес-служба ОДА

Інтерв'ю з головою Кельменецької районної державної адміністрації Миколою Довганем

- Миколо Олександровичу, Ви не один рік працюєте в районі, раніше очолювали управління освіти, зараз районну державну адміністрацію, що ви вважаєте найважливішим у житті майже 43 тисяч людей, 33 адмін одиниці, багатьох установ та організацій району?

- Важко визначити якусь подію найважливішою, бо їх було багато. Напевно, найбільше радію з того, що починаючи з минулого року і продовжуючи вже і в цьому році, здійснено багато добрих справ для району в цілому. Вважаю, що ми йдемо правильним шляхом, є конкретні досягнення у різних сферах життєдіяльності краю. Наведу кілька цифр, за якими ховається копітка праця органів виконавчої влади та трударів району.

Промисловими підприємствами в січні-червні 2013 року було вироблено промислової продукції на суму 1098,4 тис. грн., що на 218,0 тис.грн. або на 2,9% більше, ніж аналогічний період минулого року.

Ріст виробництва забезпечили ТОВ «Воронівський щебеневий кар'єр», всього було вироблено промислової продукції на суму 933,9 тис.грн., що на 195,6 тис.грн. або на 26,5% більше, ніж в січні-червні 2012 року. Створено 160 робочих місць сезонного характеру.

Непогано спрацював район і у сфері фінансів та соціальних програм. За І-ше півріччя 2013 року до місцевих бюджетів району надійшло 11378,4 тис. грн. власних доходів, з них: по загальному фонду – 8573,2 тис.грн. та по спеціальному – 2805,2 тис.грн.

Виконання бюджету по власних доходах за цей же період склало 124,0 % до затвердженого плану на 6 місяців цього року, в т.ч. по загальному фонду виконання склало 115,8% та 158,6% по спеціальному. Загальний фонд місцевих бюджетів у порівнянні з минулим роком збільшився на 17 відсотків. Своєчасно здійснюються виплати працівникам бюджетної сфери та пенсіонерам. Відсутня заборгованість із виплати заробітної плати. Підвищення рівня життя населення, кожної родини – один із пріоритетних напрямів керівництва районної влади. Життя багатьох людей поліпшилося. Що може бути ще приємнішим для керівника району?

- Аналізуючи господарську діяльність агропромислового комплексу, які тенденції виокремите у галузі рослинництва та тваринництва?

- Аграрний сектор економіки для району завжди був визначальним. В структурі виробництва сільське господарство займає більше 95%. В останні роки в агропромисловому комплексі намітились позитивні тенденції, які набули стабільного характеру. Співпраця і злагоджена робота влади всіх рівнів та інвесторів, серед яких такі потужні підприємства як «Сварог», ПП «Югро», ТзОВ «ЛАТ-АГРО», ФГ «УкрАгро», дала змогу об'єднати землевласників у великі сільськогосподарські підприємства та значно підвищити ефективність використання землі. Якщо раніше земля не засівалася і стояла занедбана, то зараз давно відійшла ця проблема у минуле.

Проте є ще над чим працювати -

знайти і залучити інвестора у промислове виробництво для переробки вирощеної сільськогосподарської продукції безпосередньо виробниками. Адже 50% промислових підприємств – це підприємства комунальної власності, які працюють з 50-х років минулого століття, де основні засоби практично не оновлювалися. В цьому напрямі є вже певні напрацювання та зрушення. Наприклад, ФГ «Украгро» спільно з товариством з додатковою відповідальністю «Міжрайагропостачсервіс» здійснює будівництво сучасного елеватора на ст. Ларга, який буде спроможний прийняти понад 30 тис. тонн зерна із сушаркою потужністю понад 40 тонн зерна за годину. Розпочато будівництво фруктосховища ФГ «Кондрацький» та передбачено їх будівництво в ФГ «Каденюк», ТзОВ «Продпостач».

Залучено кошти інвестора та проводиться великий об'єм роботи з реконструкції колишніх тваринницьких приміщень під комплекси для вирощування індиків в с. Зелена та Козиряни. Триває реконструкція старого цеху для виробництва ковбасних виробів та забою тварин.

Завершуються роботи з реконструкції старого приміщення фруктосховища, де найближчим часом запрацює фабрика, яка буде виготовляти текстильні вироби (меблевий волок, синтипон, флізілін та ін.).

Одне з важливих питань, вирішення якого турбує нині районну владу – це забезпечити належні умови та сприяти у розвитку малого та середнього бізнесу, що в свою чергу сприятиме покращенню соціально-економічного розвитку району.

Президентом України у програмі

«Україна для людей» та у Національному плані дій на 2013 рік чітко окреслено, що у сучасних умовах подолання наслідків економічної кризи малий та середній бізнес має стати ключовим фактором розвитку регіонів та утвердження їх самодостатності. Тому райдержадміністрація працює над реалізацією основних напрямів державної підтримки малого підприємництва для усунення правових та адміністративних бар'єрів на шляху розвитку малого бізнесу. Зцією метою утворено Центр надання адміністративних послуг райдержадміністрації, який розпочав свою діяльність з 01 липня цього року. Я ознайомився з його роботою. На разі вже призначено начальника Центру та адміністратора, виділено та облаштовано робочі кабінети, де створено належні умови. Для запитувачів оформлено інформаційні стенди щодо порядку отримання документів дозвільного характеру та адміністративних послуг. Центр забезпечено комп'ютерною технікою та офісними меблями. Облаштовано місця для прийому громадян.

Хочу відзначити важливу роль малого бізнесу для створення нових робочих місць, адже економіка району, більше ніж на половину складається саме з малих підприємств та фізичних осіб – підприємців. Значення малого бізнесу в економіці району постійно зростає, оскільки великих промислових підприємств у районі бракує.

- Чи можна сказати, що районна влада велику увагу приділяє людині в цілому? У чому це виявляється?

- Це одна з ключових домінант у нашій роботі. Недарма, древні мудреці вважали, що людина є мірою всіх речей. Тож на першому плані – здоров'я громадян. Зокрема, в минулому році здано в експлуатацію після капітального ремонту приміщення терапевтичного відділення, приймального відділення та відділення швидкої медичної допомоги, а в цьому році операційного блоку хірургічного відділення комунальної установи «Кельменецька центральна районна лікарня». Наприклад, стан, в якому знаходилася операційна, вкрай критичний – більше 20 років жодних ремонтних робіт тут не проводилося. Але спільними зусиллями місцевої та обласної влади, завдяки фінансовій допомозі інвесторів, здійснено капітальні

ремонті роботи. З метою забезпечення мешканців району доступною своєчасною та ефективною медико-санітарною допомогою на первинному етапі, забезпечення керованості і безперервної медичної допомоги, у Кельменцях у рамках реорганізації медичної галузі створено комунальний заклад «Кельменецький районний центр первинної медико-санітарної допомоги», де забезпечено зручні умови перебування як для хворих, так і для медичного персоналу. В районі функціонує: КУ «Кельменецька центральна районна» лікарня на 180 ліжок, 12 амбулаторій загальної практики сімейної медицини, 21 фельдшерсько-акушерських пункти, які обслуговують 33 населені пункти.

З початку поточного року в районі зроблено понад 16 тис. викликів на дім, проліковано 5647 хворих в умовах стаціонару. Пільгова категорія населення протягом звітного періоду забезпечена медикаментами на загальну суму – 209,0 тис.грн. та всі лікувально-профілактичні заклади району були забезпечені 100 % в потребі медикаментами, продуктами харчування та паливно-мастильними матеріалами і працювали у звичайному режимі.

- Якими здобутками може пишатися Кельменеччина, що ще зроблено в районі? Чим відзначене життя місцевих жителів?

- Передусім тим, що вся увага і зусилля районної державної адміністрації, районної ради, керівників усіх рівнів були спрямовані на поліпшення рівня життя, підвищення добробуту людей за рахунок розвитку виробництва, зміцнення економіки та виконання всіх соціальних програм. Ми діяли у руслі тих необхідних кардинальних змін і перетворень, які закладені у програмі Президента «Україна для людей» та в районній Програмі економічного та соціального розвитку Кельменецького району на 2013 рік.

У центрі уваги районної влади перебуває і освітня сфера. Зокрема, виконано значний обсяг капітальних та поточних ремонтів у навчальних закладах, покращено умови навчання та виховання підростаючого покоління. Маємо й відповідні результати. Для обдарованої учнівської молоді організовано районне свято «Юна еліта Кельменеччини», на якому відзначено переможців конкурсів та олімпіад з базових

дисциплін обласного, державного рівнів. 75 учнів та 16 учнівських колективів, вихованці шкіл району здобули перемоги та стали неодноразовими призерами обласного та державного рівнів, з них 32 учнів на обласних олімпіадах, 4 діти зайняли призові місця на державному рівні, 1 учень на державному та міжнародному рівнях.

Протягом навчального 2012-2013 року в районі забезпечено стабільне функціонування 26 закладів освіти, в яких навчанням і вихованням було охоплено 3531 учня, 9 самостійних дошкільних навчальних закладів та 18 дошкільних установ, що входять до складу навчально-виховних комплексів, в них суспільно-дошкільним вихованням охоплено 1280 дітей, що становить 95,5% з усіх дітей дошкільного віку. Діти 5-и річного віку 100% охоплені суспільно-політичним вихованням. В усіх навчальних закладах тривають роботи з підготовки до осінньо-зимового періоду. З метою забезпечення повноцінного відпочинку дітей у районі щорічно при кожному ЗНЗ працюють пришкільні табори. Цього року з 25 травня по 09 червня працювало 26 пришкільних таборів з денним перебуванням. Відпочинком охоплено 2931 учень, що становить 89 %. На організацію відпочинку та оздоровлення дітей в пришкільних таборах з районного бюджету витрачено 773784 грн., для пільгової категорії школярів в стаціонарних дитячих таборах області (II зміна) - 99498 гривень. Вперше цього року на базі Бернівського НВК працював табір праці та відпочинку, в якому оздоровлено 20 дітей (4620 грн.).

В с. Мошанець триває будівництво місцевої школи. Після капітального ремон-

ту в минулому році відкрито дошкільні навчальні заклади в селах Лівинці та Зелена, відремонтовано Кельменецьку дитячо-юнацьку спортивну школу, переведено з півного опалення на водяне Ленковецький НВК. Для належної організації навчання дітей майже в усіх навчальних закладах району забезпечено функціонування внутрішніх туалетів, в двох решта НВК такі роботи тривають.

В районі функціонує мережа закладів культури: 33 установи клубного типу, в тому числі 3 Будинки народної творчості, 3 Будинки народної творчості та дозвілля, 11 Будинків культури, 7 Народних домів, 8 клубів, і районний Будинок народної творчості та дозвілля. Збережено 33 бібліотечні установи, які наразі є справжніми центрами інформації, що забезпечують вільний доступ громадян до духовних скарбів нації. Функціонують 2 початкові мистецькі навчальні заклади (музична та художня школи) із філіями в 5 селах, районний кінотеатр «Дон» та 12 діючих установок. В районній бібліотеці працює "Інтернет-центр". З початку року в районну бібліотеку придбано офісну установку на суму 19 тис. грн. На фінансування галузі культури району за 2013 рік затверджено 4945,5 тис. грн.

В районі створено нові туристичні маршрути: вихідного дня територією Кельменеччини "Мандрями Дністра", який пролягає через с. Бернове та "Мистецька Кельменеччина", який пролягає через села району, де народились і проживали знамениті митці України (с.Бабин пам'ятник оперній співачці Л.Липковській, с.Нагоряни музей килимарства В.Китайгородської, с.Лукачани музей-садиба М.Ткача, с. Ленківці музей історії села-експозиція про народного артиста України П.Дворського).

Приємно констатувати той факт, що в перелік природоохоронних заходів для фінансування з обласного фонду охорони навколишнього природного середовища в 2013 році включено і наш район. Згідно цього переліку виділено фінансування для облаштування сміттєзвалищ в селах Росошани та Вороновиця (25,0 та 15,0 тис.грн. відповідно). Також передбачено виділення коштів у сумі 100 тис.грн. на придбання спецтехніки (бульдозера) для Кельменецького ВУЖКГ, який можна буде використовувати для обваловки сміттєзвалищ твердих побутових відходів та як снігоочисну техніку.

За I півріччя 2013 року філією «Кельменецький райавтодор» освоєно на ремонт та утримання доріг державного та комунального значень коштів на суму 2002,3 тис. грн., в тому числі проведено ямковий ремонт комунальних доріг на 44,8 тис. грн., поточний ремонт доріг державного значення - 696,6 тис.грн., експлуатаційне утримання доріг державного значення - 722, 8 тис.грн, місцевого значення - 285,8 тис.грн. Майже завершено роботи з поточного ремонту вул. Механізаторів с.Іванівці кошторисною вартістю 99,0 тис.грн. Також буде проводитися капітальний та поточний ремонт 26 комунальних доріг в 20 населених пунктах.

- Якими будуть ваші побажання жителям району?

- У народі кажуть: «Під лежачий камінь вода не тече». Тож вважаю, що якщо кожен з нас навчиться господарювати на своїй землі належним чином, Кельменецький район буде одним із кращих, а його люди житимуть заможно і щасливо. Глибоко переконаний, що саме конструктивна співпраця й партнерські відносини між виконавчою районною владою, органами місцевого самоврядування та громадами стануть надійним підґрунтям для реалізації головної мети – поліпшення рівня і якості життя наших співвітчизників.

інтерв'ю брала начальник відділу з питань внутрішньої політики та доступу до публічної інформації апарату Кельменецької районної державної адміністрації Інна Раренко для журналу «Буковинський вісник державної служби та місцевого самоврядування»

Василь Козак,

*голова Сокирянської
Райдержадміністрації*

Результат спільної роботи – розквіт району

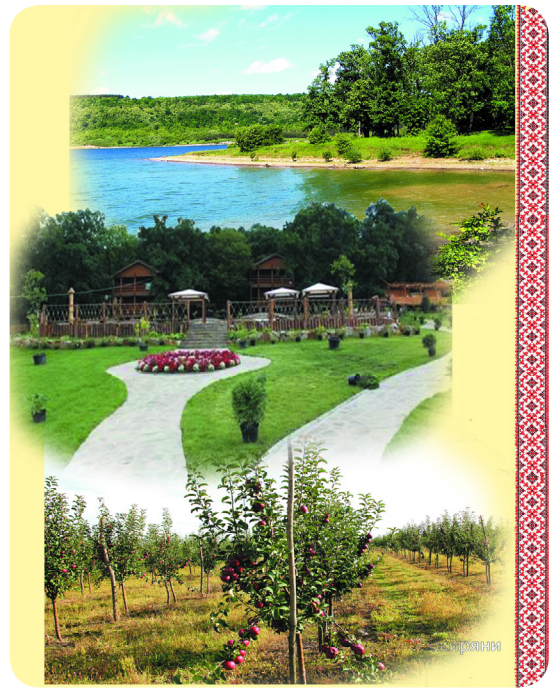
Вдале географічне розташування, унікальні природні багатства в поєднанні з оригінальним побутом та культурою місцевих жителів дозволили Сокирянському району стати одним з найпривабливіших куточків Буковини. І ще один факт, що відрізняє Сокирянський район: «економічний парадокс» - більшість показників життя району стабільно демонструють стійкий зріст. Першочерговим та найважливішим в щоденній роботі районної виконавчої влади в тісній співпраці з органами місцевого самоврядування голова Сокирянської райдержадміністрації Василь Козак вбачає в створенні найкращих умов для життя кожного мешканця району. А результатом цієї роботи – вже другий рік поспіль Сокирянський район займає лідерські позиції за результатами оцінки діяльності районних державних адміністрацій, виконавчих комітетів Чернівецької і Новодністровської рад.

Промисловість Сокирянщини представлена підприємствами електроенергетики, машинобудування, добувної та переробної промисловості. В районі ефективно працюють філія Дністровська ГЕС ДАТ «ДАК Укргідроенерго», філія «Дирекція з будівництва «Дністровська ГАЕС» ПАТ «Укргідроенерго», ВАТ «Дністровська ГАЕС, ТзДВ «Сокиряни машинобудівний завод», підприємство Сокирянської виправної колонії №67, ДП «Сокирянське лісове господарство». За 5 місяців 2013 року підприємствами реалізовано промислової продукції на 220,6 мільйонів гривень. Перспективним напрямком у районі залишається агропромисловий комплекс, в тому числі садівнича галузь. Сільськогосподарським виробництвом на Сокирянщині займаються 97 приватних сільськогосподарських підприємств, які обробляють майже 15 тисяч

гектарів сільськогосподарських угідь. Родючі землі району знані в області та за її межами. Минулого року на полях району зафіксовано історичний максимум врожайності хліба. Для збирання цьогорічних ранніх зернових та зернобобових культур є в достатній кількості зернозбиральної техніки, що дає можливість завершити у стислі строки збирання ранніх зернових культур. На базі ВАТ «Шепетівська реалбаза хлібопродуктів» на ст.Романківці, ТОВ «Сварог Буковина» с.Коболчин, ТОВ «Промінь – Агро» функціонують сучасні зерносушильні установки, потужністю понад 700 тонн на добу, планується будівництво елеватора нового покоління ємністю 120 тис. тонн зерна. Новітні технології у поєднанні з родючими землями, сприятливими природно-кліматичними умовами, досвідом і традиціями місцевих жителів дали поштовх розвитку садівництва на Сокирянщині, зро-

бивши його перспективним та рентабельним. Одним із основних завдань даного напрямку є вирощування високоякісної та екологічно чистої продукції. В минулому році район посів гідне місце серед лідерів в Україні з розвитку інтенсивного садівництва. На сьогоднішній день Хмельницька корпорація «Сварог Вест Груп» на базі місцевих агроформувань посадила 450 га інтенсивних молодих садів на краплинному зрошенні. Вже два роки активно розвивається ТОВ «Дністрові сади», на базі якого планується посадити 300 га інтенсивних молодих садів на крапельно-му зрошенні, нині там вже посаджено 100 га молодого інтенсивного саду по європейській технології, при цьому залучено інвестицій на суму близько 40 млн. грн. З метою зберігання високоякісної, екологічно - чистої продукції садівництва за останні 3 роки на території Сокирянського району введено в експлуатацію два сучасних потужних фруктосховища з регульованим газовим середовищем загальною ємністю понад 3,5 тисяч тонн та першу чергу фруктосховища ємністю понад 2,5 тисяч тонн, з використанням європейських технологій, вартістю 47 млн. гривень, заплановано будівництво ще одного фруктосховища ємністю 10 тис. тонн. Районна влада вживає заходів щодо створення високопродуктивного конкурентоспроможного аграрного сектору на внутрішньому та зовнішньому ринках. В районі приділяється велика увага транскордонному співробітництву. На разі Сокирянська райдержадміністрації виграла грант спільної операційної програма Румунія-Україна-Молдова, завдяки якій ми зможемо збудувати сучасний спортивний майданчик та придбати інвентар для Сокирянської дитячо - юнацької спортивної школи, реконструкція приміщення якої вже проводиться. В минулому році Сокирянський район серед інших районів Чернівецької області посів перше загальне місце по інвестиційній та інноваційній діяльності.

Незважаючи на складні економічні умови останніх років, значна увага в районі приділяється розвитку соціально - культурної сфери - у Сокирянах збудовано районну лікарню, аналогів котрій немає ніде у районах держави, створено Центр первинної медико-санітарної допомоги. Медицина Со-

кирянщини займає кращі позиції в області у питаннях матеріально - технічного забезпечення та забезпечення сучасним обладнанням. В минулому році отримано медичної апаратури на суму біля 5 мільйонів гривень; сучасний рентгенапарат вартістю майже 2 мільйони гривень; меблів, устаткування для харчоблоку та пральні на загальну суму 2 мільйони 700 тисяч гривень, а служба швидкої допомоги, яка обслуговує жителів Сокирянського району та м.Новодністровськ, поповнилась сучасною каретою швидкої допомоги.

Приємно, що за останні роки в районі не було закрито жодної школи, навпаки з кожним роком фінансування галузі освіти збільшується. В поточному році на розвиток освіти передбачено 60 мільйонів гривень, що становить 54% від районного бюджету. Проведено капітальні на поточні ремонти всіх закладів освіти, вирішено питання довозу дітей, збільшено відсоток охоплення дітей дошкільною освітою від 3 до 6 років з 42% до 71 %, а дітей п'ятирічного віку дошкільною освітою охоплено стовідсотково. Завдяки умовам, створеним районною владою для організації навчально-виховного процесу в ЗНЗ, є належні результати в роботі. Щороку зростає кількість призових місць наших вихованців на обласному етапі Всеукраїнських олімпіад з базових предметів, обласних конкурсах учнівської

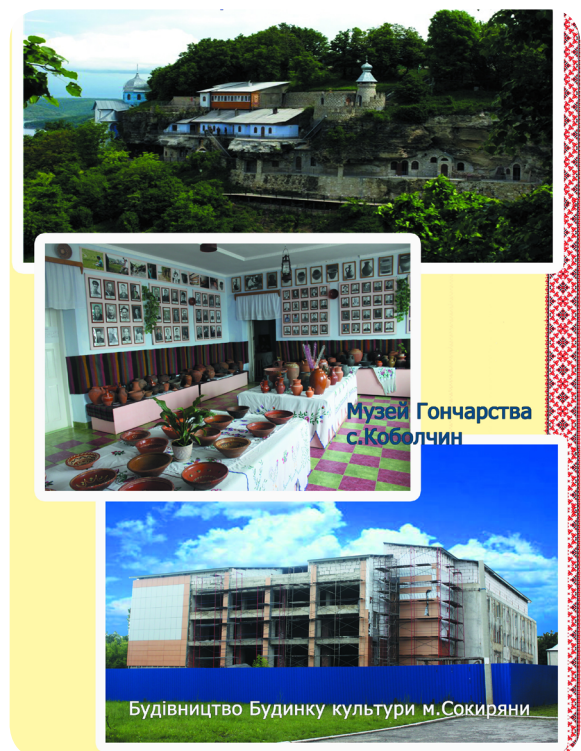

творчості, конкурсу науково-дослідницьких робіт та різноманітних спортивних, туристичних конкурсів, декоративно-прикладних і мистецьких. Вже чотири роки поспіль обдаровані діти району успішно беруть участь у Всеукраїнському фестивалі «Обдаровані діти України».

Сокирянщина здавна славиться своїми культурно-мистецькими традиціями. Вже стало традицією проведення районного фестивалю народного мистецтва «Яблуневий дивосвіт», мото-рок-фестивалю «Ковчег», районного фестивалю народної творчості «На крилах надій» для людей з обмеженими фізичними можливостями, значна увага приділяється виданню книг місцевих авторів, виплаті стипендій талановитим дітям. Завдяки реалізації проекту «Глобальні бібліотеки «Бібліоміст-Україна», жителі району отримали можливість безкоштовного доступу до мережі Інтернет. Визначною подією у галузі культури стало відновлення у 2012 році будівництва районного будинку народної творчості та дозвілля, який має відповідати європейському зразку: з концертною залою - 500 місць, кінотеатром, сучасною бібліотекою з читальним залом, художньою та музичною школами, окремими приміщеннями для творчих колективів, лекційним та хореографічним залами. Будинок культури

стане місцем для культурного проведення дозвілля людей, різних за віком і захопленнями.

Суспільно - політичне та соціально - економічне життя Сокирянщини складне і багатогранне. Ми прагнемо реалізувати нові проекти, зокрема інвестиційні в рамках транскордонного співробітництва. Серед пріоритетних завдань поточного року - підвищення рівня зайнятості населення. В наших планах також подальше проведення політики, яка дозволить збільшити раціональне використання землі та здійснювати контроль за використання бюджетних коштів.

Світлана АФОНІНА,

начальник Чернівецького міського управління юстиції

ЗАХИСТ ПРАВ ГРОМАДЯНИНА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СУДІ З ПРАВ ЛЮДИНИ

З набуттям нашою державою незалежності Україна розвивається як демократична правова держава, зорієнтована на побудову громадянського суспільства, в центрі якого є людина, захист її законних інтересів та потреб – пріоритетний напрямок державної діяльності.

Україна проголосила всебічне забезпечення прав і свобод людини найвищою соціальною цінністю, що закріплено в Конституції нашої держави. Реальне втілення норм Основного Закону в життя активно включило наше суспільство в процес міжнародного співробітництва в сфері забезпечення прав людини.

Провідна роль в забезпеченні чіткого і дієвого контролю за реалізацією державами-учасницями «Конвенції про захист прав і основних свобод людини», затвердженої 04.11.1950 року в Римі, взятих на себе зобов'язань щодо забезпечення прав та основних свобод людини належить Європейському суду з прав людини. Саме ця судова інституція забезпечує гарантії прав людини, є контрольним механізмом, закладеним Конвенцією, дотримання державами-учасницями її положень, впровадження норм і принципів у межах національних правових систем.

Європейський Суд з прав людини утворений і діє на підставі Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод 1950 р. Порядок діяльності цього суду та процедура звернення до нього зі скаргами визначається Розділом II Конвенції

з урахуванням змін, внесених Протоколом № 11 (1994 р.).

Прийняття Верховною Радою України Закону «Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 року. Першого протоколу та протоколів 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» стало не лише моментом, з якого розпочалось перенесення на український державницький ґрунт європейських правових цінностей, а й моментом, з якого Україна стала потенційним відповідачем у Європейському Суді з прав людини. Адже відповідно до положень Конвенції, будь-яка особа, неурядова організація або група осіб, що вважають себе потерпілими від порушення державою прав, викладених у Конвенції, може подати скаргу до Європейського Суду з прав людини.

Наближення національної системи захисту прав людини до загальноєвропейської практики надало всім, хто перебуває під юрисдикцією України, право на звернення до Європейського Суду з прав людини в разі порушення нашою державою, її органами, посадовими особами норм Конвенції, положення якої визнані обов'язковими на території України. Це право передбачено ст. 55 Конституції нашої держави, яка надає можливість звернення за захистом своїх порушених прав до судових установ міжнародних організацій після використання особою національних засобів захисту.

Положення щодо використання всіх національних засобів правового захисту, закріплене в Конституції України, відображає один з принципів міжнародного

процесуального права, який полягає у тому, що «міжнародний суд не прийме до свого провадження претензію від імені іноземця із заявою про відмову йому в правосудді, якщо вказана особа не вичерпала всіх законних можливостей, наданих їй у відповідній державі». В основі цього принципу лежить твердження, що державі повинно бути надане право виправити порушення шляхом використання власних правових засобів до того, як це порушення буде розглянуте міжнародними органами.

Умова про вичерпання всіх національних засобів правового захисту означає, що перед тим, як подати заяву до Європейського суду з прав людини, необхідно звернутися до національних судів, включно з найвищою судовою інстанцією, якій підсудна справа, з метою одержати рішення стосовно предмету скарги.

Кожен громадянин України має право звернутися до Європейського суду з прав людини. Заява не може бути спрямована проти приватної особи чи неурядової організації, оскільки Європейська конвенція захищає права і свободи саме осіб від свавільного втручання держави.

Європейський суд з прав людини є міжнародним органом, який, за певних умов, розглядає заяви, що подаються особами, які скаржаться на порушення їхніх прав, викладених у Європейській Конвенції з прав людини та основоположних свобод.

Якщо держава порушила одне із гарантованих прав громадянина, то він має право звернутися до Європейського суду з прав людини, який розглядає лише ті заяви, в яких йдеться про права, гарантовані Конвенцією та Протоколами до неї. Суд з прав людини не є апеляційним судом по відношенню до національних судових інстанцій, він не може ні скасовувати, ні змінювати їхні рішення.

Офіційними мовами Європейського суду з прав людини є англійська та французька, але за бажанням можна звертатися до Секретаріату Європейського Суду з прав людини офіційною мовою нашої держави. На початковій стадії провадження Європейський Суд з прав людини може також листуватися цією мовою. Проте, якщо Суд з прав людини визнає заяву прийнятною на основі надісланих документів і запропонує

уряду України висловити свою позицію щодо скарг заявника, він вестиме листування англійською чи французькою мовою, а позивач або його представник, за загальним правилом, повинен буде надсилати подальші зауваження англійською чи французькою мовою.

Суд приймає лише ті заяви, які надіслані поштою (а не по телефону). Якщо позивач відсилає свою заяву електронною поштою або факсом, обов'язково потрібно продублювати її звичайною поштою. Також немає необхідності бути особисто присутнім у Суді з прав людини для усного викладення обставин справи.

Заява має містити такі відомості:

- а) стислий виклад фактів, щодо скаржитись позивач, та суть його скарг;*
- б) визначення права або прав (гарантованих Конвенцією), які, на думку позивача, порушені;*
- в) відомості про засоби правового захисту, якими позивач скористався;*
- г) перелік офіційних рішень у справі, із зазначенням дати кожного документу та інстанції, яка його видала (суд або інший орган), а також коротка інформація про зміст кожного документу.*

До листа необхідно додати копії вищезгаданих документів. (Суд не може гарантувати повернення цих документів, тому в інтересах особи, яка подає заяву, надсилати копії замість оригіналів).

Хотілось би зазначити, що громадянам та їхнім представникам треба звертатися до Європейського Суду з прав людини лише у випадках наявності серйозного порушення їхніх прав, передбачених Конвенцією.

Адреса Європейського Суду з прав людини:

Усю кореспонденцію стосовно скарги необхідно надсилати за адресою:

*The Registrar
European Court of Human Rights
Council of Europe
F-67075 STRASBOURG CEDEX
FRANCE - ФРАНЦІЯ.*

Позивач має своєчасно і сумлінно відповідати на листи Секретаріату Суду з прав людини. Будь-яка затримка з відповіддю може розцінюватися як те, що він не зацікавлений у продовженні провад-

ження в Суді з прав людини, і розгляд заяви, відповідно, припиняється.

Якщо у позивача є можливість, він може звернутися до адвоката, щоб він справу. На подальших етапах розгляду брак відповідних коштів на оплату юридичної допомоги адвоката може слугувати підставою для прохання про надання безкоштовної допомоги. Але, така допомога не може бути надана на момент подання заяви.

Процедура розгляду справи безкоштовна. Позивача обов'язково буде поінформовано про будь-яке рішення, винесене Європейським Судом з прав людини у справі.

Інформацію щодо порядку звернення до Європейського суду з прав людини можна отримати на офіційному сайті Міністерства юстиції України <http://www.minjust.gov.ua/0/162>.

Порядок виконання в Україні рішень Європейського суду з прав людини визначається Законом України від 23.02.2006 р. № 3477-IV "Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини". Відповідно до статей 4 та 7 цього Закону протягом трьох днів з моменту набуття рішенням Суду статусу остаточного Орган представництва України у Європейському суді з прав людини:

- надсилає стислий виклад Рішення Стягувачеві, Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини, всім державним органам, посадовим особам та іншим суб'єктам, прямо причетним до справи, за якою постановлено Рішення, разом з копією оригінального тексту;

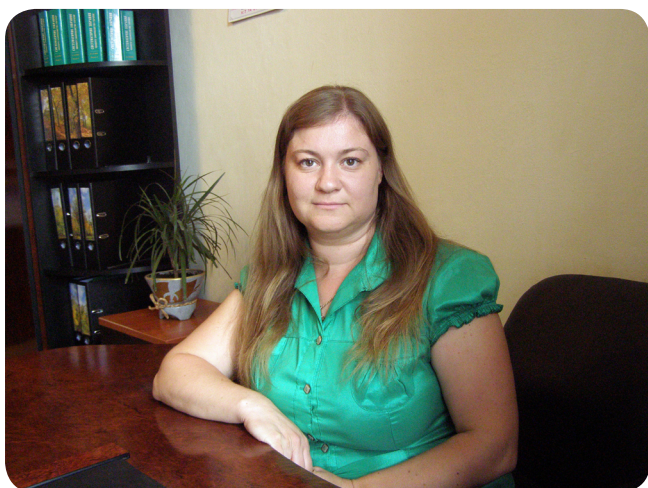
- надсилає Стягувачеві повідомлення з роз'ясненням його права подати до державної виконавчої служби заяву про виплату відшкодування, в якій мають бути зазначені реквізити банківського рахунка для перерахування коштів;

- надсилає до державної виконавчої служби оригінальний текст і переклад резолютивної частини Рішення. Автентичність перекладу засвідчується Органом представництва. Державна виконавча служба упродовж трьох днів з дня надходження документів, відкриває виконавче провадження.

Переклади всіх остаточних рішень

Європейського Суду з прав людини щодо України публікуються в «Офіційному віснику України», а також розміщуються на офіційному сайті Міністерства юстиції. Слід зазначити, що рішення суду є обов'язковими, а нагляд за їх виконанням покладено на Комітет міністрів Ради Європи. За результатами вивчення кожного конкретного судового рішення Комітет міністрів приймає резолюцію, в якій вміщує рекомендації для повного виконання державою рішень Євросуду. Якщо держава зволікає з виконанням рішення Європейського Суду з прав людини (понад 6 місяців), то цей орган може застосовувати до такої держави санкції. В такому випадку він звертається до держави-порушника з вимогою надати пояснення. У випадку якщо держава-порушник і надалі не виконує рішення Суду з прав людини, то Комітетом міністрів приймається відповідна резолюція, в якій викладена інформація про порушення. Справа може бути закрита лише після виконання рішення в повному обсязі. Ухилення держави від виконання рішень Європейського суду з прав людини або їх виконання в неповній мірі загрожує прийняттям політичних заходів по відношенню до держави, аж до виключення з членства в Раді Європи. Перш за все, такі дії негативно впливають на міжнародний авторитет держави.

Міністерство юстиції України та його територіальні органи ведуть широку просвітницьку діяльність з метою ознайомити широкі кола громадськості з діяльністю Європейського Суду. Регулярно оновлюється інформація на офіційному сайті щодо діяльності урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини, публікуються рішення щодо України винесені Європейським судом, проводиться роз'яснювальна робота щодо порядку звернення до Європейського суду.

Наталія КАЗИМИР,

*начальник відділу правової роботи,
правової освіти та систематизації за-
конодавства Чернівецького міського
управління юстиції*

ЕТИКА ПОВЕДІНКИ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Протягом останніх десятиліть усе більше професійна етика сприймається як суспільна необхідність, породжена специфікою професійної діяльності державних службовців та соціальним контекстом, у якому вона функціонує, набуваючи усталеності й визнаної нормативності, стає важливим засобом соціалізації й, навіть, визначенням професійної відповідності, індикатором професійного добору.

Стратегічним напрямком розвитку державної служби, як складової частини державного управління на сучасному етапі, є побудова нової системи владних відносин. Тому всі сторони або характеристики соціально-етичного потенціалу державної служби мають відповідати існуючій меті. До соціально-етичних елементів етичної інфраструктури ми відносимо, по-перше, кодекси поведінки, по-друге, професійну соціалізацію, по-третє, суспільний нагляд. Від їх актуалізації залежать швидкість і якість розбудови державної служби в Україні. До зазначених соціально-етичних елементів можна віднести суспільно-історичний професійний досвід, професійну підготовку, використання надбань національної культури, участь у процесах розвитку суспільної моралі.

Перед державою постала проблема створення та втілення механізму реалізації етичних норм і засад, які будуть дієвим інструментом задля плідної роботи державних службовців на всіх рівнях влади.

Для того щоб досягнути зазначеної мети 17 травня 2012 року Верховна Рада України прийняла закон України «Про правила етичної поведінки». Метою Закону є

визначення на законодавчому рівні єдиних керівних норм поведінки осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, під час виконання своїх службових повноважень, та порядку притягнення цих осіб до відповідальності за їх порушення.

Закон визначив правила поведінки осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування - законність; пріоритет інтересів; політична нейтральність; толерантність; неупередженість; компетентність і ефективність; формування довіри до влади; конфіденційність; утримання від виконання незаконних рішень чи доручень; недопущення конфлікту інтересів; запобігання одержанню неправомірної вигоди або дарунку (пожертви); декларування майна, доходів, витрат і зобов'язань фінансового характеру.

Цей документ зобов'язав осіб, уповноважених виконувати державні функції (у тому числі народних депутатів) або місцевого самоврядування, «забезпечувати позитивну репутацію органів державної влади та місцевого самоврядування, вслякочо сприяти зміцненню довіри громадян до влади».

Цим Законом встановлено, що особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, під час виконання своїх службових повноважень зобов'язані:

- неухильно додержуватися вимог закону та загальноновизнаних етичних норм поведінки;
- діяти виключно в інтересах держави або органів місцевого самоврядування;

- виконувати свої службові повноваження політично неупереджено, уникати демонстрації у будь-якому вигляді власних політичних переконань або поглядів, не використовувати службові повноваження в інтересах політичних партій чи їх осередків або окремих політиків;

- толерантно і з повагою ставитися до політичних поглядів, ідеологічних та релігійних переконань інших осіб;

- діяти об'єктивно, зокрема у відносинах з громадськістю, незважаючи на особисті інтереси, особисте ставлення до будь-яких осіб, на свої політичні погляди, ідеологічні, релігійні або інші особисті погляди чи переконання;

- сумлінно, компетентно, вчасно, результативно і відповідально виконувати службові повноваження, рішення та доручення органів і осіб, яким вони підпорядковані, підзвітні або підконтрольні, не допускають зловживань та неефективного використання державної і комунальної власності;

- забезпечувати позитивну репутацію органів державної влади, органів місцевого самоврядування, всіляко сприяти зміцненню довіри громадян до влади, утверджувати чесність, неупередженість та ефективність влади;

- не розголошувати і не використовувати в інший спосіб конфіденційну інформацію, що стала їм відома у зв'язку з виконанням своїх службових повноважень, крім випадків, встановлених законом;

- незважаючи на особисті інтереси, утримуватися від виконання рішень чи доручень керівництва, якщо вони суперечать законодавству або становлять загрозу охоронюваним законом правам, свободам чи інтересам окремих громадян, юридичних осіб, державним або суспільним інтересам;

- незважаючи на особисті інтереси, вживати вичерпних заходів щодо не-допущення конфлікту інтересів, а також не допускати вчинення дій чи бездіяльності, що можуть спричинити виникнення конфлікту інтересів або створити враження його наявності;

- у разі надходження пропозиції щодо неправомірної вигоди або дарунка (пожертви), незважаючи на особисті інтереси, невідкладно вживати заходів щодо запобігання одержанню неправомірної виго-

ди або дарунка (пожертви).

Загальні положення закону «Про пра-вила етичної поведінки» визначають перелік осіб, на яких поширюватиметься дія закону. До них, зокрема, віднесені президент, голова Верховної Ради і його заступники, депутати всіх рівнів, прем'єр-міністр, члени Кабміну, керівники інших центральних органів виконавчої влади, голова Служби безпеки України, генеральний прокурор, глава Національного банку, судді Конституційного Суду і інших судів. Також дія закону поширюється на всіх державних службовців.

Етика державного службовця - це система норм поведінки, порядок дій і правил, взаємин і принципів державно-службових відносинах, що є сукупністю найбільш придатних, глибоко усвідомлених і конкретизованих норм загальнолюдської моралі, які властиві даному суспільству.

Державна служба є складним соціально-етичним феноменом, що віддзеркалює всі сторони життя суспільства - політичну, економічну, духовну тощо, відбиваючи їх у своїй структурі. Це дозволяє їй мати адекватні засоби для здійснення регулюючих впливів. Вектором реорганізації державної служби має бути "етичність", витлумачена відповідно до кожного рівня як певний еволюційний крок у напрямі гуманізації. Тобто найбільшої підтримки їй уваги потребують соціальні явища, що забезпечують розкриття й реалізацію тих сторін людської природи, які відповідають вимогам еволюційного етапу і є відповіддю на "вклик часу".

У ході реформування системи державної служби необхідно здійснити комплекс заходів, спрямованих на підвищення адміністративної культури державних службовців та вдосконалення управлінської діяльності, домогтися зміни в громадській думці негативного іміджу державної служби. Необхідно розробити критерії оцінки етичності надання державних послуг фізичним і юридичним особам, принципи взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб з громадськістю та громадянами, запровадити принципово новий тип взаємовідносин між громадянами і державними службовцями.

ми, в основі яких були б пріоритет прав і свобод людини, повага до особистості, висока культура спілкування.

У цьому контексті позитивним є законодавчо-нормативне виділення в соціально-правовому інституті державної служби етики державного службовця як окремого інституту; закріплення системи етичних цінностей як стандартів професійної діяльності державних службовців усіх рівнів державного управління.

Уособлюючи державну владу і відповідаючи за здійснення державної політики, державний службовець повинен професійну компетентність поєднувати з дотриманням етичних та моральних норм.

Основу етикету державного службовця складають загальні принципи, які прийнято та яких дотримуються в усьому світі. Це принципи: гуманізму, доцільності дій, естетичної привабливості поведінки та поваги до традицій своєї держави та держав, із представниками яких державному службовцеві доводиться вступати в ділові контакти.

Державний службовець, здійснюючи службові функції, зобов'язаний керуватися моральними принципами безкорисливості, незалежності, відповідальності і невідкупності, узгоджуючи свої особисті інтереси із суспільними, що є неодмінною умовою його службової діяльності. Порушення цих принципів призводить до проявів бюрократизму, свавілля, несправедливості й аморальності тощо.

Особливої уваги заслуговує вивчення норм етики в управлінні службовцями безпосередньо на робочих місцях. Вивчення актуальних проблем етики, без сумніву, дасть можливість підвищити культуру праці державних службовців, підняти її ефективність.

На успішне вирішення цих проблем мають бути спрямовані ефективні механізми формування і реалізації державної кадрової політики, що передбачають:

- подальше становлення професійної державної служби, високоавторитетної у населення, політично нейтральної та незалежної, покликаної відображати потреби державної моралі;

- унормування параметрів та підвищення статусу державного службовця, його службової кар'єри, престижного

матеріального забезпечення під час перебування на державній службі і після виходу на пенсію;

- запровадження гласності, публічності та прозорості в діяльності державного службовця, морального впливу на негативні прояви та зловживання працівників апарату управління;

- досягнення максимальної об'єктивності процесів відбору, прийому та просування службовців щаблями професійної кар'єри, формування дійового кадрового резерву, враховуючи разом з тим особистісні якості претендентів;

- удосконалення системи механізмів організаційного, освітньо-інформаційного та навчально-методичного забезпечення безперервного підвищення професійної кваліфікації державних службовців;

- вивчення зарубіжного досвіду високорозвинених держав щодо професійно-етичної специфіки державної служби.

Етичний бік державної служби - є однією із складових культури управління державного службовця. В уяві людей державний службовець - це не просто спеціаліст, це - людина, яка виступає від імені держави. Поведінка державного службовця, незалежно від того, до якого виду державної служби належить його посада, його ставлення до справи, до громадян, його мова, зовнішній вигляд формують не тільки його власний авторитет, але й авторитет тієї служби, яку він уособлює, і держави.

Ролі державного службовця в даний час приділяється особлива увага. Для ефективного виконання державних завдань сьогодні вже недостатньо бути професійно підготовленим працівником, мати необхідні знання й достатній досвід роботи, необхідно також уміти встановлювати ділові стосунки зі споживачами управлінських послуг та не допускати упередженості чи перевищення службових повноважень, а це можливо лише за умови постійного дотримання професійної етики, наявності в державних службовців стійких етичних переконань, розуміння етичних вимог і здатності до моральної службової поведінки. Тому питання етики й іміджу державних службовців потребують постійного вдосконалення.

Василь ЯЩУК,

голова Кіцманської районної ради

Наша районна рада працює для людей

Не секрет, що за розвиненим місцевим самоврядуванням майбутнє. І неважливо, чи працює людина, як посадовець, в місцевому самоврядуванні, чи обіймає якусь іншу посаду, основне, що кожен вкладає певну часточку праці в розвиток держави в цілому і району, села, селища, міста зокрема.

З приємністю відзначаю, що вкотре депутатський корпус Кіцманської районної ради продемонстрував свої найкращі якості: згуртованість, мобільність та злагодженість у розгляді питань, украй важливих для забезпечення нормальної життєдіяльності територіальних громад нашого району.

На моє глибоке переконання, цьому традиційно сприяє, поряд з чіткою політичною структурованістю депутатського корпусу районної ради, його високий освітньо-фаховий рівень, соціальна самодостатність та незаангажованість, високий рівень самоорганізації керівників депутатських фракцій, комісій та груп, глибока зацікавленість у позитивних результатах роботи, відсутність надмірних політичних та особистих амбіцій.

Одним із пріоритетних напрямків в діяльності органів місцевого самоврядування є вирішення, спільно з органами державної виконавчої влади, керівниками підприємств, установ та організацій різного підпорядкування, різних форм власності, громадськими організаціями та політичними партіями питань соціально-економічного розвитку територій, спрямованих на поліпшення рівня життя краян.

Чи не найголовнішою складовою нашої спільної роботи за 2012 рік вважаю організаційно-розпорядчу діяльність, в якій з

найкращого боку виявили свої фахові якості та особисті чесноти як депутати районної ради, так і працівники виконавчого апарату районної ради.

Так, наприклад, за рік, що минув, було проведено 6 засідань сесій районної ради, на яких розглянули 139 питань порядку денного і прийняли по них відповідні рішення. Це прийняття бюджету району на 2013 рік, програма соціально-економічного розвитку району, програми розвитку малого та середнього підприємництва, залучення інвестицій в економіку району, профілактики йодної недостатності у населення та туберкульозу тощо. На контролі районної ради важливі питання розвитку тваринництва, боротьби зі злочинністю, розвитку культури, освіти, медицини, фізичної культури і спорту, соціальної підтримки малозабезпечених верств населення, щорічний районний конкурс «Населений пункт найкращого благоустрою і підтримки громадського порядку», питання ефективності використання об'єктів комунальної власності тощо. Прийнято у відповідності до вимог Порядку формування, фінансування та моніторингу районних, комплексних програм 2 районні програми, яких на даний час у нас діє 24, та на жаль, в зв'язку з обмеженим фінансуванням, в 2012 році частково профінансовано лише 8 програм.

Вагомим важелем позитивного впливу на усі складові діяльності органів представницької влади району слугує Координаційна рада з питань місцевого самоврядування, що діє при голові районної ради. Нагальні питання, які розглядаються на її засіданнях, зазвичай викликають живий інтерес з боку міського, селищних та сільських голів, пересічних жителів району. Це дає можливість узагальнювати та оперативно застосовувати передовий досвід самоврядування, вирішувати нагальні питання життєдіяльності краю. Мої колеги, керівники територіальних громад району, відзначають великий позитив у відвідуванні тієї чи іншої територіальної громади, ознайомлення з інфраструктурою сіл. На засіданнях Координаційної ради розглянуто ряд важливих питань, серед них питання виконання місцевих бюджетів територіальними громадами району, стан боротьби зі злочинністю та корупцією в Кіцманському районі, забезпечення виплати заробітної плати і оплати вартості спожитих енергоносіїв та послуг, роботи ветеранських організацій району, розвитку волонтерського руху, участь рад у всеукраїнських конкурсах проектів та програм розвитку місцевого самоврядування та інші важливі питання.

Маючи позитивний досвід роботи минулих скликань, в 2012 році ми відновили виїзні Координаційні ради з питань місцевого самоврядування за межі району. Так, делегація районної ради в складі міського, селищних та сільських голів, працівників районної ради, за участю голови райдержадміністрації відвідала Сокирянський район. Позитивних вражень було багато, було, звичайно, і чому навчитись. Це ведення та розвиток лісового господарства, садівництва, сільського господарства, використання занедбаних приміщень під заклади фізкультурно-спортивного призначення, розвитку підприємництва, туризму.

В проведені виїзних засідань Координаційних рад є великий позитивний ефект, тому, що сільські голови мають хорошу можливість запозичити кращий досвід організації тієї чи іншої ділянки роботи, прийняті колегіальних рішень, поспілкуватися з колегами, тощо.

Вже вкотре з року в рік ми в районі

Виїзна Координаційна рада на базі Сокирянського району

оголошуємо конкурс на кращу забудову, благоустрій та підтримання належного громадського порядку населених пунктів району. Цей конкурс дає можливість радам виявити свій потенціал, привести в належний порядок вулиці, парки, сквери, і, звичайно, отримати за призове місце грошову винагороду.

За 2012 рік перше місце виборола Шипинська сільська рада, Брусницька сільська рада посіла друге місце і третє виборола Лашківська сільська рада та отримали відповідно 10 тис. грн., 7 тис. грн. та 5 тис. грн.. За підтримку та проведення капітальних і поточних ремонтів об'єктів соціальної сфери відзначено Борівецьку, Ставчанську, Южинецьку та Нижньостановецьку сільські ради грошовою премією в розмірі по 2 тис. грн. кожній. Також Кіцманська міська та Шипинецька сільська ради брали участь в обласному конкурсі, в якому зайняли друге та третє місця відповідно.

В силу вимог чинного законодавства України та особливостей нашої щоденної роботи діяльність районної ради тісно пов'язана з діяльністю райдержадміністрації. Ми всі розуміємо, що лише в тісній співпраці ми можемо досягти покращення соціально-економічного розвитку району. Сьогодні усі без винятку питання забезпечення життєдіяльності народногосподарського комплексу Кіцманського району розглядаються, аналізуються та розв'язуються спільно і зважено, на засадах суто ділового підходу, взаєморозуміння та взаємної поваги. Це є вирішальним фактором оцінки діяльності,

як окремих гілок влади, так і їх співпраці. Тільки спільними зусиллями ми досягнемо намічених цілей і впораємося з тими завданнями, які ми обіцяли вирішити нашим виборцям. З-поміж них найбільш пріоритетним вважаю забезпечення стабільного функціонування народногосподарського комплексу району, насамперед - його бюджетної складової. У цьому нині знаходжу повне взаєморозуміння з боку усіх без винятку депутатів, фракцій та груп, постійних комісій районної ради.

Якщо оцінювати досягнення району, то згідно рейтингу за 2012 рік, Кіцманський район посів перше загальне місце серед районів області. В розвитку району відбулося зростання соціально-економічних показників, зокрема, обсягів виробництва валової продукції сільського господарства, промислової продукції, експорту товарів, інвестицій, введення в експлуатацію житла, доходів місцевих бюджетів, реалізованих послуг, середньомісячної заробітної плати, забезпечено стабільну і своєчасну виплату пенсій, не допущено заборгованість із виплати заробітної плати.

Найголовнішим джерелом наповнення бюджету територіальних громад, безумовно, є виробництво.

Так за 2012 рік промисловими підприємствами району вироблено промислової продукції в діючих цінах на суму 337,2 млн. грн., що на 82,9 млн. грн. більше до показника 2011 р. Найбільше вироблено продукції на ТзОВ "УПГ-Інвест" - на суму 149,0 млн. грн., Неполоковецькому комбінаті хлібопродуктів - 52,3 млн. грн., Лужанському МПД ДП «Укрспирт» - 36,6 млн. грн., темп росту даних підприємств до минулого року складає відповідно 211,7%, 344% та 198,1 %.

Найбільшими бюджетоутворюючими підприємствами району є: Неполоковецький КХП - 3,3 млн. грн. (5,1% від загальних надходжень по району), ТОВ "Букофрут" - 1,9 млн. грн. (3,0%), ТзОВ «УПГ-Інвест» - 1,8 млн. грн. (2,9%), Чернівецький ГПК - 1,7 млн. грн. (2,7%), Лужанське МПД ДП «Укрспирт» - 0,8 млн. грн. (1,3%).

Внесок промислових підприємств до місцевого бюджету складає 5,8 млн. грн., або 11,9% від загальних надходжень по району

(48,9 млн. грн.).

За звітний період реалізовано промислової продукції на суму 340,6 млн. грн., що на 83,8 млн. грн., або на 32,6% більше до показника 2011 року (256,8 млн. грн.).

ТОВ «Букофрут» (с. Мамаївці)

За 2012 рік будівельними підприємствами та організаціями усіх форм власності виконано будівельних робіт на суму 7,8 млн. грн.

З метою залучення інвестицій в економіку району, спільно з Буковинською агенцією ініціатив та розвитку підготовлено 2 проекти транскордонного співробітництва в рамках Спільної операційної програми «Румунія-Україна-Республіка Молдова» ENPI/CBC 2007-2013 на другий конкурсний відбір. Це проект «Використання європейського досвіду по боротьбі з ерозією ґрунтів в Кіцманському районі Чернівецької області» (розмір гранту 2,1 млн. євро) та проект «Збільшення середньої тривалості життя людей похилого віку, шляхи підвищення їхнього рівня життя» на суму 600,0 тис. євро, які успішно пройшли I фазу оцінювання.

У вересні 2012 року наш район став переможцем конкурсу по створенню сільськогосподарських обслуговуючих та виробничих кооперативів в рамках другої фази проекту ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду»(МРТ) за напрямом «Економічний розвиток сільських територій. Відповідно до умов, на території району буде створено 2 кооперативи, на кожен з яких планується виділити 25 тис.дол. США грантових коштів.

Районною радою розроблено Проект «Створення конвеєру медоносів, як основи стимулювання розвитку бджільництва та покращення рекреаційної ситуації в районі» на Всеукраїнський конкурс проектів та про-

грам розвитку місцевого самоврядування. Метою реалізації проекту є підтримка розвитку індивідуального бджільництва, яка дасть змогу збільшити виробництво цінних продуктів бджільництва, необхідних людям для зміцнення здоров'я, імунної системи людського організму, лікування засобами народної медицини, профілактики різних захворювань.

Підсумовуючи питання інвестицій, скажу, що станом на 01.01.2013 року загальний обсяг прямих іноземних інвестицій 13-ти підприємств району склав 16,6 млн.дол. США, що на 1,5% більше обсягів інвестицій на початок року.

Сьогодні хотілося б окреслити важливість підняття рівня освіти в районі, а особливо обов'язковість дошкільної освіти, піднесення її ролі у виховному процесі. Предметом постійної турботи територіальних громад є дошкільне виховання і навчання.

На території району проживає 2736 дітей віком від 3 до 6 років, з них 1804 дітей відвідують дошкільні установи. Відсоток охоплення дітей ДНЗ складає 80%.

На території району функціонують перевантажені дошкільні установи. Така проблема спостерігається у таких населених пунктах: Кіцмань, Лужани, Мамаївці, Драчинці, Нижні Станівці. Тобто існує гостра потреба для збільшення площ діючих установ, необхідно здійснювати добудову приміщень тощо. Всі садочки району працюють цілий рік.

В липні 2012 року за кошти державного бюджету придбано та отримано ще 4 шкільні автобуси.

Завершено будівництво Лужанського ЗНЗ I-III ст. на 650 учнів. З 1 вересня 2012 року 428 учнів розпочали навчання у новозбудованому за європейським стандартом закладі. Районна рада щорічно виплачує щомісячну стипендію 10-тьом найталановитішим дітям району, також таку стипендію отримують і найкращі діти в галузі освіти, талановиті спортсмени, які відстоюють престиж району, області на державних та міжнародних змаганнях та олімпіадах.

Цьому передуює підтримка районною владою здорового способу життя, активної життєвої позиції, розвитку фізкультури і спорту в селах району. Для прикладу, ми

підтримували і підтримуємо фінансово з районного бюджету районну організацію спортивного товариства «Колос». І, як результат, наші спортсмени незмінно в числі лідерів на обласних і державних змаганнях.

Традиційно в районі проводились наступні спартакіади:

- колективів фізкультури сільської молоді по 2-х групах з 10-12 видів спорту;
- колективів фізкультури промислових підприємств, організацій та установ з 9 видів спорту;
- учнівської молоді серед ЗНЗ I-II та I-III ст.;
- працівників державних установ;
- проведено районні змагання на приз "Шкіряний м'яч", по 3-х вікових групах;
- завершено першість району з футболу серед дорослих і юнацьких команд по 2-х групах;
  - міжобласний волейбольний турнір на честь Героя України В.Івасюка, в якому прийняли участь команди сусідніх областей (Івано-Франківська, Тернопільська, Хмельницька);
  - районну спартакіаду "Діти - олімпійська надія України" серед вихованців дошкільних навчальних закладів, в якій прийняли участь всі дошкільні установи.

Підсумовуючи все вище викладене, хочу зазначити, що діяльність Кіцманської районної ради шостого скликання спрямована на вирішення питань економічного і соціального розвитку району, стабілізації суспільно-політичної ситуації, а рішення, прийняті районною радою, мають один вимір - відповідати інтересам громади.

Як депутат і як посадова особа місцевого самоврядування, я глибоко свідомий того, що невикористаних резервів і невирішених питань в нашій роботі є чимало, та все ж відродно, що політичні перипетії та ідеологічні розбіжності не заважають нам сьогодні працювати на благо наших виборців, задля піднесення добробуту усієї громади.

відкриття Лужанського ЗНЗ

Актуальні проблеми територіальних громад Чернівецької області

Дмитро БОЖИК, *Онутський сільський голова
Заставнівського району*

Проблеми українського села майже скрізь однакові – це погані дороги, відсутність вуличного освітлення, погано розвинута інфраструктура. Не минули вони і наше село. Та над їх вирішенням ми працюємо вже не один рік, і встигли доволі багато зробити.

Наразі проводимо поточний ремонт будинку культури, дороги приведені в більш-менш нормальний стан і активно працюємо над відновленням вуличного освітлення.

Цікаво, що в 2013 році село Онут відзначатиме 800-річчя. З огляду на це, і також на важливу роль села і історії краю та України (село було розташовано на кордоні Російської та Австро-Угорської імперій і поділене пополам між цими двома державами), ми очікуємо на великий інтерес зі сторони туристів. Також працюємо над питанням розвитку екстремального туризму.

Мануела ДОЛІНСЬКА, *Чудейський сільський
голова Сторожинецького району*

Недостатнє фінансування з державного бюджету не дозволяє повністю вирішити гострі проблеми села. Якщо з поганим станом доріг ще справляємось, то на будівництво нової школи на 1200 місць грошей немає. Також працюємо над укріпленням берегової лінії річок, необхідно виконати роботи протяжністю майже 2 кілометри.

Серед перспектив розвитку на перше місце ставимо туризм, адже село знаходилось в складі Австро-Угорської імперії, та має низку будівель та архітектурних пам'яток того періоду.

Петро ЧЕВ'ЮК, *Киселицький сільський голова
Путильського району*

Наше маленьке село, що розташоване на берегах річки Путилки та налічує майже 1 тис. жителів має звичні для українського села проблеми – розбиті дороги, погане вуличне освітлення, відсутність резерву землі для будівництва. Особливо хочеться виділити два питання, це відсутність коштів у місцевому бюджеті для виготовлення генерального плану забудови села та необхідність побудови Фельдшерсько-акушерського пункту, так як односельчани не мають змогу отримати першу допомогу на місці.

Працюємо над проведенням поточного ремонту доріг та розпочато будівництво лінії електропередач вуличного освітлення. Наше село знаходиться в горах, тому також стараємось розвивати тваринництво, деревообробку і звичайно зелений туризм.

Олексій ЛИТИНСЬКИЙ, Верboveцький сільський голова Заставнівського району

Середгострих проблем нашого села можна виділити дві основні – нецентралізований вивіз сміття на сміттєзвалище та пасивність громади села, що не дозволяє повною мірою сформувавши план розвитку громади.

Ми проводимо певну роботу у вирішенні проблем вивозу сміття, поточного ремонту державних будівель та доріг шляхом залучення різноманітних інвесторів.

Також активно працюємо над розвитком тваринництва, так як маємо багато пасовищ на схилах та ліси.

Валерій ЛАВРІН, Добринівський сільський голова Заставнівського району

Працюємо над відновленням роботи Дошкільного-навчального закладу, проведенням ремонтних робіт центрального мосту, зайнятістю працездатного населення.

Ефективне вирішення цих проблем є можливим за рахунок активної спільної роботи громади і керівництва краю. Досягнуто згоди про надання посильної допомоги приватним підприємцям, які господарюють на території села.

Розташування нашого населеного пункту є сприятливим для розвитку сільського господарства та тваринництва. Ведеться робота з пошуку інвесторів в ці галузі економіки.

Володимир Мельник - новий мер Новодністровська

2 червня 2013 року в Новодністровську проводились позачергові вибори міського голови, перемогу на яких здобув висуванець від Партії регіонів Віктор Мельник.

На сесії міської ради Новодністровська 20 червня 2013 року було одногосно визнано повноваження нового міського голови - Володимира Петровича Мельника. Він урочи-сто склав присягу посадової особи місцевого самоврядування, а як підтвердження йому вручили посвідчення Новодністровського міського голови. Про це повідомив офіційний веб-сайт Новодністровської міської ради.

фото novod.info

В СУЧАВІ ВІДБУВСЯ «БУКОВИНСЬКИЙ ДІАЛОГ»

28 травня в м. Сучава (Румунія) відбувся 3-й міжнародний форум економічної співпраці «Буковинський діалог». Цьогоріч у ньому взяли участь голова Чернівецької обласної ради Михайло Гайничеру, голова Чернівецької обласної державної адміністрації Михайло Папієв, високі дипломатичні представники: Надзвичайний та Повноважний Посол Австрії в Україні Вольф Дітріх Хайм, Надзвичайний та Повноважний Посол Австрії в Румунії Міхаель Шварцінгер, Посол Румунії в Україні Корнел Іонеску, Посол України в Румунії Теофіл Бауер, Генеральний директор з питань культури за кордоном Міністерства закордонних справ Австрії Мартін Айхтінгер, Генеральний Консул України в Сучаві Василь Боєчко. Організатором заходу виступила Сучавська повітова рада, яку на форумі представляв її голова Кетелін Іоан Некіфор.

Цьогорічний форум пройшов у душі євроінтеграційних прагнень України, обговорювались питання, пов'язані з підписанням Угоди про асоційоване членство України в ЄС у Вільнюсі, яке заплановане на осінь 2013 року. В цьому руслі Україна зробила значні кроки на шляху політичних трансформацій назустріч сподіванням ЄС, зазначили австрійські дипломати. На їхню думку, «Буковинський діалог» стає гнучким та ефективним механізмом прийняття спільних рішень.

У рамках форуму було презентовано 2 інвестиційні проекти, які діють на території Сучавського повіту – фірми «Швайгхофер» та «Еггер», які займаються деревообробкою у місті Радауць. Учасники форуму мали можливість особисто відвідати виробництво та побачити весь технологічний процес.

У рамках «Діалогу» ми говоримо не тільки про економічну, але і про культурну співпрацю, зазначив Генеральний директор з питань культури за кордоном Міністерства закордонних справ Австрії Мартін Айхтінгер. Його колега Жан Клінкерт – директор організації «Слідами Габсбургів» – представив цікавий та амбітний культурно-туристичний проект під назвою «Європейські культурні шляхи». Інші презентації стосувались розвитку відновлюваних джерел енергії, розвитку малого та середнього бізнесу, етнокультурної спадщини Буковини.

За словами голови Чернівецької обласної ради Михайла Гайничеру, факт проведення вже 3-го «Буковинського діалогу» та участь у ньому перших осіб, що представляють Північну та Південну Буковину, дипломатичного представництва трьох країн, свідчить про зростання міжнародного інтересу до Буковини, інвестиційної та туристичної привабливості нашого краю. «Європа висловлює зацікавленість розвитком культурологічного туризму на Буковині. В нас є потенціал для розвитку активного пізнавального відпочинку та дозвілля, а це – один із ключових чинників економічного зростання», зазначив Михайло Гайничеру.

Після дебатів та обміну думками учасники форуму намітили низку спільних питань, над якими працюватимуть до 2014 року, коли поважне зібрання в рамках 4-го «Буковинського діалогу» прийматиме Чернівецька область.

прес-служба Чернівецької ОДА

виконавчий апарат Вижницької районної ради

Огляд розвитку Вижницького району

Вижницький район є одним з найбільш своєрідних в Чернівецькій області. Тут починається дорога до серця Карпат.

Серед багатьох напрямів діяльності територіальних громад проблематика роботи органів місцевого самоврядування із забезпечення життєдіяльності та розвитку населених пунктів гірських районів є не менш важливою на рівні з усіма іншими. Адже в гірській зоні Буковини проживає значна частина населення, тут зосереджена переважна більшість підприємств такої важливої для нашого краю галузі промисловості, як лісова та деревообробна. Саме ця частина території Чернівецької області найбільш багата на природні ресурси: ліс, нафту, газ, мінеральні джерела.

Район поділяється на 34 населених пункти, серед яких 2 міста, 1 селище, 31 село, в яких проживає більше 55 тисяч чоловік. Відповідно територіальні громади об'єднані в 2 міські, 1 селищну і 14 сільських рад. До них і районної ради в цьому скликанні обрано 357 депутатів, переважна більшість яких люди з вищою освітою, були депутатами минулих скликань і володіють досвідом роботи в радах. У складі депутатського корпусу переважають фахівці сільського господарства, інженерно-технічні працівники, педагоги, медики, представники інших професій, що цілком відповідає структурі господарства району.

Досвідчений і якісний склад депутатського корпусу всіх рівнів, свідчить про його спроможність вирішувати назрілі питання економічного і соціального розвитку кожно-

го населеного пункту.

У полі зору депутатів районної і місцевих рад практично перебувають всі проблеми нашого району. Вони детально вивчають і вносять конкретні пропозиції щодо їх розв'язання.

Плідно, на користь виборців працюють і постійні комісії, депутатські фракції.

В органах місцевого самоврядування значне місце займають районні ради. Саме районні ради, на рівні з обласними радами, представляють безпосередньо спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст району, і - що основне, в системі державної і представницької влади перебувають найближче до основи місцевого самоврядування-територіальних громад.

Практика останнього десятиріччя, та і певний позитивний досвід діяльності рад в системі владних структур в минулому, свідчать, що найбільш ефективною є

віізне засідання постійної комісії пайонної ради

співпраця і практика вирішення наболілих проблем в ланці місцевого самоврядування «сільська, селищна, міська ради - районна рада». Адже і в реальному житті, і в законодавчому плані (статті 5, 43, 44 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні») саме районна ланка представницької влади найкраще і найточніше володіє реальною інформацією про інтереси села, селища чи міста, може практично і своєчасно допомогти територіальній громаді, використовуючи для цього достатньо кваліфіковані місцеві кадри. Потрібно визнати, що органи місцевого самоврядування відіграють все більшу роль в суспільному житті, авторитет їх постійно зростає, а сільський, селищний чи міський голова стає домінуючою постаттю в населеному пункті. Іншими словами, для жителів населених пунктів найближчим місцем для здійснення конкретних справ є сільська, селищна, міська та районна ради, органи виконавчої влади цього рівня. І головною оцінкою цієї діяльності є один показник - наскільки поліпшилося життя наших людей.

Звичайно, органи місцевого самоврядування Вижницького району, як і наші сусіди з Путильщини і Сторожинеччини, роблять чимало для вирішення проблем горян. В складних економічних умовах вдалося зберегти структуру і не допустити закриття установ і закладів соціально-культурної сфери, проводиться відповідна робота по наповнен-

Урочисте засідання до Дня місцевого самоврядування

ню місцевих бюджетів, соціальному захисту населення. Докладається чимало зусиль для розвитку особистих підсобних господарств громадян, фермерства, підприємництва. Все це в комплексі дозволяє в певній мірі позитивно вирішувати більшість питань життєдіяльності населених пунктів нашого

регіону.

Важливим для органів місцевого самоврядування гірської зони є розвиток туризму. Якщо порівнювати вирішення цього питання у нас і в сусідніх Івано-Франківській та Закарпатській областях, то ми, на жаль, відстаємо на декілька років. В районі є серйозні напрацювання по розвитку туристичної галузі. Але знову ж, без ефективної підтримки на обласному і державному рівнях, вирішити це питання дуже важко. Потрібні інвестиції в першу чергу у розвиток туристичної інфраструктури.

Одним із найболючіших для нас є питання подолання наслідків стихійних лих. Хотілося, щоб в цьому нам все таки була відчутнішою допомога. Адже, в інших регіонах Гуцульщини питання ліквідації наслідків і попередження стихійних лих вирішуються набагато краще, в першу чергу, на державному рівні. Хоча б часткове вирішення вищеназваних проблем дало б можливість органам місцевого самоврядування гірських районів забезпечити значне збільшення доходів у бюджет, краще утримувати соціально-культурну сферу та здійснювати соціальний захист людей.

Основна увага районної, міських, селищної, сільських рад нашого району спільно з органами виконавчої влади зосереджена на забезпеченні стабільного економічного і соціального розвитку підвідомчих територій.

Ми добре розуміємо, що сьогоднішня і перспективи розвитку підвідомчих територій залежать від ефективності співпраці всіх гілок влади та громадськості. Лише спільними зусиллями ми зможемо втілити в життя все заплановане, коли у кожній територіальній громаді будуть досягнуті довіра і взаєморозуміння, бажання вести конструктивні діалоги і знаходити компромісні рішення.

Велику надію покладаємо на реформу місцевого самоврядування, що давно вже назріла. А це формування життєздатних територіальних громад, спроможних забезпечувати громадянам високу якість життя за рахунок повного використання місцевих ресурсів, широкого залучення їх до вирішення всіх місцевих питань.

апарат Вижницької районної ради

Сергій ФЕДУНЯК,

доктор політичних наук, професор кафедри міжнародних відносин ЧНУ ім. Ю.Федьковича

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПОЗАБЛОКОВОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Наслідком президентських виборів 2010-го року в Україні стала зміна у підходах щодо забезпечення національної безпеки: замість орієнтації на членство в інститутах безпеки (у даному випадку у Північноатлантичному Альянсі), було обрано курс на позаблоковість і нейтралітет. На перший погляд, нічого принципово нового не сталося, оскільки політика багатовекторності, що проводилася з часу проголошення незалежності, фактично й означала позаблоковість. Але відбулася низка змін у внутрішньому становищі держави та зовнішньому середовищі України на регіональному рівні, що примушує ставитися до проголошеного курсу досить серйозно. З одного боку, прихід до влади В.Януковича і Партії регіонів ускладнює досягнення стабільного і чисельного суспільного консенсусу стосовно геополітичної орієнтації. З іншого – спостерігається зниження євроінтеграційної динаміки з боку Євросоюзу і загальна втрата інтересу до України та, водночас, зростання економічного і політичного тиску з боку Росії. За таких обставин реальне впровадження статусу позаблоковості могло б стати якорем, здатним утримати українське судно на плаву у бурхливому морі міжнародної невизначеності.

На цьому тлі керівництво країни проголосило і продовжує просувати курс на європейську інтеграцію. Історичний досвід перехідних суспільств засвідчує, що

політико-цивілізаційна визначеність була додатковим стимулюючим чинником у процесі зближення з Європейським Союзом. Україна пішла іншим шляхом і декларована позаблоковість може за певних умов стримувати її інтеграційні прагнення. Таким чином, виникає необхідність проаналізувати процес зближення України з ЄС, виходячи із дотримання нею позаблокової політики.

Насамперед, потрібно визначитися із термінологією. Поряд з «позаблоковістю» в одному синонімічному ряду часто поєднують категорії «нейтралітет» і «багатовекторність». Однак це не зовсім вірно. За визначенням В.Чумака і І.Преснякова, нейтралітет – це «юридичний і політичний статус держави, яка зобов'язується не брати участі у війні між іншими державами, відмовляється від військової допомоги конфліктуєчим сторонам, а в мирний час відмовляється від участі у військових блоках». Водночас позаблоковість – це зовнішньополітичний курс країни, що полягає у неучасті у військових блоках і союзах. На відміну від нейтралітету, що закріплюється в рамках багатосторонніх угод, позаблоковість, як правило, не накладає довготривалих зобов'язань і при потребі може бути скасована. Проте, визначаючи сутність обох понять, можна погодитися із твердженням колишнього міністра закордонних справ А.Зленка стосовно їх тотожності у мирний час, що передбачає неучасть у військово-політичних блоках та колективних

діях, пов'язаних із забезпеченням колективною обороною. При цьому не обмежується економічна і зовнішньополітична співпраця з державами, які входять у військово-політичні блоки, та й з самими цими інституціями також.

Як відзначає А.Зленко, нейтралітет і позаблоковість виконують функцію адаптації держави до зовнішнього середовища. Зважаючи на незначні силові параметри та постійну загрозу з боку потужних акторів, така потреба виникає саме для малих і середніх країн. Для них неучасть у військово-політичних союзах стає своєрідною платою за суверенітет. Водночас, нейтралітет перебуває в арсеналі й великих держав як пасивний засіб підтримання балансу сил, що полягає у взаємній відмові від включення малих і середніх держав до власної сфери впливу.

Україна, без перебільшення, займає унікальне місце в постбіполярній системі, оскільки важко знайти приклади в міжнародній історії, коли країна з такими суттєвими економічними та геополітичними параметрами водночас свідомо залишається поза існуючими системами безпеки. За два десятиліття виникла парадоксальна ситуація: Україна виявилася достатньо потужною, щоб відігравати помітну роль в якості регіональної сили, проте у неї немає належних ресурсів для забезпечення власної безпеки без участі у військово-політичних союзах. Тому обрана позаблоковість може розглядатися в якості одного з варіантів розвитку, спрямованого на концентрацію ресурсів країни в умовах досить проблемного зовнішнього середовища, який сприятиме підвищенню міжнародної суб'єктності України. У щорічному посланні Президента України зазначається, що позаблоковість - це «наріжний камінь української зовнішньої і безпекової доктрини... послідовна позиція захисту національних інтересів без участі у військових союзах, що створює необхідні можливості для розвитку партнерських, взаємовигідних стосунків із іншими державами та міжнародними організаціями за усіма напрямками». Зовнішньополітичний курс країни на утвердження позаблоковості закладено у «Засадах внутрішньої і зовнішньої політики України», прийнятих Верховною Радою 1 липня 2011 року.

Досить непросто розібратися із особливостями української позаблоковості, виходячи із довготривалих національних інтересів. На думку колишнього міністра закордонних справ А.Зленка, для країни такого масштабу і розташування як Україна, нейтральність і позаблоковість є дещо штучними категоріями, оскільки нейтральність означає політичну нерухомість, рівнозначну стагнації. Він посилається на думку експертів, які вважають, що нейтралітет при сучасному геополітичному статусі України «позбавив би її маневру, вкрай необхідних для... посування національних інтересів і гарантування своєї безпеки». Відомий експерт Г.Перепелиця більш категоричний. Він вважає, що з набуттям позаблокового статусу Україна потрапляє у геополітичну пастку, позбавивши себе союзників, оскільки, «позаблоковий статус є самозреченням країни від зовнішньої воєнної допомоги у випадку, якщо проти неї буде скоєна воєнна агресія...», є гіршим варіантом нейтральності, оскільки не передбачає жодних гарантій безпеки... і одночасно консервує існуючі загрози». Це у підсумку може призвести до втрати частини території і державного суверенітету. Експерт також звертає увагу на перебування російських військ на українській території як на ще один аргумент ілюзорності української позаблоковості, зважаючи на реальну можливість бути втягненим у війну.

Отже, обрання позаблокової політики накладає на державу певні обмеження і зобов'язання. У цьому контексті важливо розглянути наскільки даний статус співвідноситься зі стратегічним спрямуванням української держави на європейську інтеграцію, що, як зазначається у посланні Президента України до Верховної Ради, «залишалася орієнтиром і системоутворювальним чинником для реалізації стратегічних завдань розвитку України».

Перш за все, потрібно розглянути, яким чином співвідносилися членство в ЄС і входження до військово-політичних безпекових інститутів. Зазначимо, що у 70-х - першій половині 90-х рр. вступ до Європейського Союзу не обумовлювався попереднім членством в інших організаціях, оскільки мова йшла про культурно і цивілізаційно споріднені держави: Британію, Ірландію, згодом Швецію,

Фінляндію і Австрію. Априорі вважалося, що у випадку військового конфлікту між США і СРСР держави-члени Євросоюзу, що не входять до НАТО, стануть складовою частиною західного альянсу. Після завершення холодної війни вищезазначена обумовленість виникла у випадку із посткомуністичними країнами, для яких подвійне членство стало додатковою гарантією незворотності демократичних процесів і чинником прискорення інтеграції до західної цивілізації. Таким чином, вступаючи до Європейського Союзу, вказані держави попередньо декларували свою чітку і недвозначну орієнтацію на євроатлантичну систему безпеки шляхом приєднання до Північноатлантичного Альянсу.

У випадку з Україною мова не йде про повноцінне членство, а лише про асоціацію, а це передбачає більшу гнучкість з обох сторін і дозволяє відійти від стереотипів. Додатковим аргументом на користь сказаного може слугувати ситуація із Сербією, коли західні країни фактично відмовились від схеми «спочатку НАТО, а згодом ЄС», запропонувавши розпочати переговори стосовно вступу до Євросоюзу, при цьому не піднімаючи із зрозумілих причин питання попереднього членства Белграда у Північноатлантичному Альянсі. Слід зазначити, що на стадії асоціації європейських партнерів цілком задовольняє нинішній позаблоковий статус нашої держави, оскільки фактично знімаються перестороги з боку Російської Федерації, чого Європа намагається всіма способами уникнути. Таким чином, Україна, здійснюючи процес інтеграції до Євросоюзу, може собі дозволити проголосити свою рівновіддаленість від існуючих військово-політичних структур.

При цьому не можна виключати, що у майбутньому, після взаємного суттєвого зближення виникне необхідність уточнення, або й суттєвої корекції зовнішньополітичного вектора нашої держави. Зараз це питання не стоїть на порядку денному, до того ж, оприлюднений неофіційний текст Угоди про асоціацію між Україною і ЄС не вимагає від України відмови від співпраці з широким колом економічних і політико-безпекових питань з партнерами з-поза меж ЄС. Більш того, можна загалом погодитися із тезою авторів президентського послання стосовно того, що внаслідок «паралельного поглиблення

зв'язків України з потужними економіками євразійського та азійського простору» Україна «може стати додатковою платформою для посилення партнерства між ЄС та азійськими країнами, що динамічно розвиваються». Таким чином, нинішнє українське керівництво демонструє підтримку ідеї створення «Великої Європи» на основі глибокої політико-економічної інтеграції власне Європи та пострадянського простору у межах нинішньої ОБСЄ. На думку автора, ця концепція потребує серйозної поглибленої проробки на предмет реалізованості. Тому зараз, у процесі поглиблення іншого, євразійського вектора зовнішньої політики, Україна повинна чітко визначити і витримувати межу, за якою європейська інтеграція може стати проблематичною.

Отже, аналіз показує, що трирічний період проголошеної багатовекторності не справляє негативного впливу на євроінтеграційний курс Української держави. Політичне керівництво загалом чітко витримує рівновіддаленість від існуючих центрів сили, і обрані вектори, принаймні на сучасному етапі, не створюють проблем один одному. Ситуація може погіршитися, коли буде порушено баланс, зокрема, у випадку суттєвого зближення України з Митним Союзом та Організацією договору колективної безпеки (ОДКБ). Очевидно, що для України одночасне повноправне, ефективне і глибоке партнерство з європейськими та євроазійськими інституціями неможливе через існуючі базові розбіжності між ними. Ідея про «Велику Європу», попри її привабливість, ще довгий час залишатиметься малореалістичною. Тому максимальне використання переваг європейської інтеграції і, водночас, афективний захист стратегічних інтересів на терені колишнього СРСР є, по суті, найоптимальнішим варіантом розвитку українського суспільства і держави на тривалу перспективу.

Тетяна ТАТАРЧУК,

начальник відділу регіонального розвитку та фінансового моніторингу Чернівецької обласної ради

Міжнародний фестиваль “Буковинські зустрічі”: повернення до джерел та партнерство без кордонів

Історія створення і розширення Міжнародного фольклорного фестивалю “Буковинські зустрічі” – це не лише історія багатонаціонального культурного дійства, яке не має аналогів у Європі. Це ще й історія започаткування та розвитку партнерських відносин між органами місцевого самоврядування, які стали співorganizаторами фестивалю в 5 європейських країнах: Польщі, Румунії, Угорщині, Україні та Словаччині.

Засновником та головним організатором фестивалю впродовж вже 24 роки виступає Пільський Дім культури, який попри комплексну підготовку його польської частини здійснює логістичний нагляд за всім проектом, координує організаційну діяльність закордонних партнерів. Крім нього, за організацію польської частини відповідають Президент міста Піла та бургомістр гміни і міста Ястров'є.

Румунськими партнерами проекту є повітова рада Сучави, повітова дирекція культури, релігії та народної творчості в Сучаві та міська рада міста Кимпулунг Молдовенеск. З угорської сторони проект здійснюють Союз буковинських секлерів у місті Боньгад та муніципалітет цього міста.

Українську частину представляють Чернівецька міська рада та управління культури і туризму Чернівецької обласної державної адміністрації.

Зі словацького боку фестивалем

опікується міська рада міста Турчанське Теплице.

Саме в цих містах збереглися осередки фольклору буковинців – тих, хто в різні періоди історії емігрував з Буковини до різних країн, і тих, хто залишився на своїй малій вітчизні. Вибір місцевих органів влади як головних виконавців цього великого міжнародного проекту не є випадковим. Адже саме на базовому рівні самоврядності – в місті, містечку - представники громад мають найбільший вплив на суспільне життя своєї адміністративно-територіальної одиниці, її економічний, соціальний та культурний розвиток. Місцеві уряди названих вище територій виказали готовність підтримати традиції буковинських предків та розуміння важливості міжкультурних обмінів.

Швейцарією Сходу – цим іменем називають Буковину та її мешканців ще з 19 століття з огляду на велике вміння гармонійного співжиття різних народностей, для яких толерантність та добросусідство стало нормою, означали відкритість до іншої людини. Ідея такої Буковини як великого багатонаціонального твору, побудованого через всі нації, що населяють її, свого часу стала предметом творчих та організаційних інтересів Пільського Дому культури.

«Польські зустрічі». Під такою назвою з 1990 року відбувався щороку фольклорний фестиваль «Буковинські зустрічі», фундато-

рами котрого є славіст, професор Варшавського університету, народжений в Чернівцях, Казімеж Фелешко та етнограф Пільського дому культури Збігнев Ковальський.

Початок фестивалю пов'язаний з 1986 роком, коли в місті Ястров'є поблизу Піли (Польща) виник ансамбль «Ястров'яци», створений польськими переселенцями з Буковини.

Цю землю здавна населяли багато націй. Її першими мешканцями були українці та румуни, а в різні періоди сюди мігрували німці, євреї, поляки, угорці, вірмени, росіяни-старовіри та інші нації. Багатонаціональна Буковина була винятковим регіоном Європи, тут ніколи не було серйозних міжетнічних суперечок.

Організатори фестивалю від самого початку заклали в нього ідею Буковини як багатонаціонального регіону, який формувався всіма націями, що населяють його.

Перший фестиваль відбувся 22-24 червня 1990 року в Ястров'ю під назвою «Фестиваль фольклору чадецьких гуралів». У ньому взяли участь 9 колективів, з них 7 проживають в Польщі і 2 з-за кордону: один колектив з Румунії та український колектив з Чернівців. Вдалі презентації, неповторна атмосфера, віднайдені контакти цілих родин, сусідів, плач і радість, спільні забави до ранку – стали не тільки справжнім викликом для Пільського дому культури як організатора заходу, але і зобов'язанням до продовження імпрези.

Перші фестивалі, атмосфера зустрічей буковинців, підтримка контактів по закінченню фестивалю як у Польщі, так і в інших країнах, передусім на Буковині (в Україні та Румунії) показали, що попри вплив часу та змін, які відбулись протягом останніх десятиліть у Східній Європі, буковинська

традиція відкритості та толерантності знайде і надалі багато прихильників та наслідувачів. Саме тому організатори прийняли рішення надати фестивалю нової форми.

Потребу змін у програмі фестивалю, який з часом набирив міжнародного значення, висловлювали передусім польські учасники імпрези, звертаючи увагу на необхідність участі представників українців, румун та інших націй, що мешкають на Буковині. В 1992 році Міжнародний фольклорний фестиваль здобув назву «Буковинські зустрічі». Ця зміна надала відкритість до головного багатства Буковини – добросусідських стосунків, в основі яких на першому плані завжди були Людина, толерантність, порозуміння та пошанування національних, культурних та релігійних відмінностей.

У результаті «Буковинські зустрічі» отримали статус міжнародних, а Ястров'є і Піла стали центрами презентації буковинського фольклору. «Буковинські зустрічі» вписались в історію Буковини та розпорошених по всьому світу буковинців як щорічне свято народних культур багатоетнічного регіону. Основа «Буковинських зустрічей» – передача інтегральних буковинських цінностей, як і власних культурних ідентичності та тотожності, буде цікавим для буковинців, які живуть над Прутом і Серетом, так само як для буковинських емігрантів.

Всі наступні едиції фестивалю, включно з дев'ятим фестивалем, відбувались щороку в Ястров'ю та його околицях. Реалізація фестивалю в Польщі, візити організаторів та буковинських колективів з Польщі на Буковину показали, що певна презентація культурного феномену не може відбуватись без «зустрічей» біля джерел. Тоді постало питання про розширення і перенесення фестивалю на Буковину.

Ця подія відбулась у 1999 році і збіглась з 10 ювілеєм фестивалю. Після першої, польської частини фестивалю, яка пройшла традиційно в Пілі та Ястров'ю, «Буковинські зустрічі» полинули над Прут і Серет, і презентації вперше відбулись в містечку Кимпулунг Молдовенеск в Румунії та в Чернівцях.

На основі напрацьованих контактів з польською спільнотою та фольклорними

колективами організаторам вдалося переконати Сучавську повітову раду та міську раду міста Кимпулунг Молдовенеск (Сучавський повіт) у необхідності проведення фестивалю і на Південній Буковині. Таким чином румунськими штаб-квартирами „Буковинських зустрічей” стали Сучавська повітова дирекція культури та культів, Сучавський повітовий центр збереження та популяризації традиційної культури та міська рада міста Кимпулунг Молдовенеск.

У цей рік відбулась перша спроба формалізації відносин співучасників фестивалю з двох країн: Польщі та Румунії – підписання угоди про Міжнародний фольклорний фестиваль „Буковинські зустрічі”. Згідно з цією угодою 27-31 липня фестиваль „Буковинські зустрічі” пройшов у серці Південної Буковини – в містечку Кимпулунг Молдовенеск. У ньому взяли участь вже 29 колективів – це втричі більше ніж у перші роки! Румунія була представлена 19 гуртами, які презентували, крім домінуючої нації, польську, українську та липованську спільноти.

У 1999 році під час поїздки в місто Кимпулунг Молдовенеск (Румунія) організатори завітали в Чернівці, де зустрілися з низкою осіб, які вже знали про „Буковинські зустрічі” і підтримали ідею проведення фестивалю в Чернівцях. Але було очевидно, що без підтримки влади це буде зробити неможливо. Тому згодом Збігнєв Ковальський – художній директор фестивалю – мав низку зустрічей в управлінні культури Чернівецької обласної державної адміністрації та в Чернівецькій міській раді. Після ряду перемовин, вишукування бюджетних коштів ці дві установи – управління культури Чернівецької обласної державної адміністрації та Чернівецька міська рада – стали постійними штаб-квартирами фестивалю.

Тоді ж, у 1999 році, згідно з усною домовленістю перші фестивальні виступи відбулися 1 серпня в толиці Буковини – Чернівцях. Так фестиваль „прийшов” на свою одвічну батьківщину. Звичайно ж, і тут не обійшлося без труднощів, може, навіть більших від румунських, але врешті-решт все вдалося. Ланцюг Буковинських зустрічей замкнувся, а фестиваль повернувся на Буковину, щоб стати тут традиційним святом.

Паралельно йшла робота і з пошуку партнерів по фестивалю в Угорщині. Там у місті Боньгад існувала та існує громада буковинських секлерів. За вдалим збігом мер міста Боньгад Арпад Потапі водночас очолює Союз буковинських секлерів, тож ця громада також приєдналась до ідеї спільної реалізації турів фестивалю та когороти його співорганізаторів.

У 2000 році фестиваль значно розширив свою географію: співорганізаторами дійства стали буковинці Угорщини, а угорське місто Боньгад було четвертою ареною Міжнародного фольклорного фестивалю «Буковинські зустрічі».

Підтвердженням волі учасників до продовження фестивалю як багатонаціонального буковинського дійства стало підписання українсько-польсько-румунсько-угорської угоди 15 січня 2000 року в Чернівцях. Досліджуючи учасників колективів з різних країн, що взяли участь у тогорічному фестивалі, приходиш до висновку, що саме цей рік був своєрідним проривом, який, подібно вибуху, за рік поширився з Польщі на інші 3 країни: Румунію, Угорщину, Україну, а загальна кількість колективів, що взяли участь у всіх едіціях фестивалю, сягнула 105.

Таким чином «Буковинським зустрічам» було надано виняткове місце в гроні міжнародних фольклорних фестивалів у Європі. З того часу фестиваль став найбільшою європейською імпрезою, яка реалізується протягом року в п'ятьох країнах, презентуючи фольклор одного регіону, збираючи його мешканців.

Говорячи про загальнолюдські вартості, «Буковинські зустрічі» є прикладом позитивного впливу на особисті, етнічні і навіть міжнародні відносини країн

Центральної та Східної Європи. Згідно з традицією, «Буковинські зустрічі» тривають від травня до жовтня в Польщі, Румунії, Словаччині, Угорщині та Україні.

Перший візит організаторів фестивалю Збігнева Ковальського та Казімежа Фелешка відбувся великою мірою завдяки місцевій польській спільноті, яка проживає на Північній Буковині у Чернівцях та в селах Теремблече, Нижні Петрівці, Стара Красношора і об'єднана в Обласне товариство польської культури імені Адама Міцкевича. На Південній Буковині поляки проживають у селах Качіка, Солонець, інших селах та мають великий осередок – Польський Дім у Сучаві. Фольклорні колективи польської громади по обидва боки кордону брали участь у „Польських зустрічах” з самого початку (так само як і українські та румунські колективи). Саме представники колективів стали першими будівничими культурного мосту між країнами Європи.

Починаючи з 2000 року важливим кроком до формалізації відносин між партнерами по проведенню фестивалю стало підписання щорічних угод про Міжнародний фольклорний фестиваль „Буковинські зустрічі”. Угода про щорічний фестиваль визначила його формат і концепцію, цілі, завдання, умови участі, права та обов'язки організаторів, чітко регламентує місця й дати проведення фестивалю в різних європейських країнах протягом року.

З 2000 року Угода про щорічні „Буковинські зустрічі” підписується по чергово в кожній країні-учасниці. Підписання угоди – це додаткова можливість для організаторів зустрітись одне з одним, обго-

ворити деталі фестивальных едіцій, подискутувати про інші культурні заходи в рамках існуючих контактів та інші взаємовигідні форми співпраці.

Та організатори невтомно працювали над розширенням географії „Буковинських зустрічей” та пошуком буковинських спільнот поза межами історичної батьківщини. Попередні спроби залучити фольклорні колективи з Німеччини великим успіхом не увінчалися. Їхня участь у фестивалі звелась до кількох виступів у перші роки. Натомість громаду переселенців з Буковини було знайдено в словацькому містечку Турчанське Теплице. Знову ж таки за вдалим збігом обставин мер міста Міхал Сігут родом з невеликого села на Південній Буковині, що нині в Румунії. З 2008 року Словаччина є повноправним співорганізатором фестивалю „Буковинські зустрічі”, а угоди про фестиваль стали п'ятисторонніми.

Тепер фестивалне свято триває фактично ціле літо та частину осені. Свою ходу воно традиційно розпочинає в Польщі. Далі Ястров'є передає естафету до Кимпулунг Молдовенеск, що в Сучавському повіті Румунії. Третій етап віднедавна почав проводитись у словацькому місті Турчанське Теплице. Четвертий - в угорському Боньгаді. Учасників фінальної частини приймає столиця Буковини – Чернівці. В останній два роки фестивалне дійство отримало свою прописку в рамках Петрівського ярмарку в середині липня, таким чином, ставши з осіннього літнім святом. Саме тут його мешканці та гості з захопленням спостерігають багатоголосе, різнобарвне дійство, яке їм дарують буковинські фольклорні колективи – українські, румунські, польські, єврейські, липованські (росіяни-старообрядці),

німецькі, словацькі, угорські (секлери) з Польщі, Румунії, Угорщини, Словаччини, України, Німеччини.

Фестиваль виявився саме тим святом багатонаціонального фольклорного мистецтва Буковини, на яке суспільство очікувало вже віддавна. Тому фестивалі й вийшли за межі регіону і пішли подорожувати по Європі, розповсюджуючи буковинські традиції толерантності і багатокультурності. А якщо додати ще й те, що під час фестивалю у Ястров'ю раз на два-три роки збиралися науковці з різних країн для обговорення проблем, пов'язаних з буковинським феноменом, стане зрозумілою актуальність тематики фестивалю та його популярність у Європі.

Перша така конференція саме в Чернівцях відбулась 7 – 9 жовтня 2005 року в дні фестивалю „Буковинські зустрічі”, в рамках святкування Дня міста Чернівців та року України в Республіці Польща з персональною присвятою засновнику буковинознавчих конференцій при Міжнародному фольклорному фестивалі „Буковинські зустрічі” Казімежу Фелешку.

„Буковина. Таридії та сучасність”. Під такою назвою проходила ця конференція. Протягом трьох днів науковці, дослідники Буковини мали можливість зорієнтуватися в актуальних проблемах буковинознавства, особлива увага була присвячена питанням національних меншин. На закінчення конференції учасники мали нагоду переглянути виступи фольклорних колективів та спілкуватися за святковим столом у стінах Польського дому в Чернівцях. Традиція буковинознавчих конференцій продовжується, і захід, присвячений 20-літньому ювілею фестивалю – тому яскравий приклад.

Співпраця в межах організації фести-

валю дала початок низці партнерств серед органів місцевого самоврядування країн-організаторів. Так, на основі здійснення фестивалних заходів зародилось партнерство між польським містом Ястраве та угорським Боньгадом. Крім цього, на базі напрацьованих контактів Чернівецька міська рада (Україна) разом з меріями міст Сучава та Кимпулунг Молдовенеск, культурним центром Буковина (Сучавський повіт, Румунія) стали партнерами в реалізації проекту транскордонного співробітництва „Спільна культурна спадщина”, ключовою складовою якого є щорічний фестиваль „Буковинські зустрічі”. В 2008 році проект був підтриманий Європейською Комісією за бюджетною лінією TACIS в межах Програми сусідства Румунія-Україна. Адже вже реалізовані заходи, спільні дискусії, робочі поїздки в Україну та Румунію дозволяють обговорювати та спільно розвивати фестивалні надбання, буковинські традиції та їхні перспективи. Кінцевим результатом проекту стало створення міжнародного туристичного маршруту „Буковина: спільна культурна спадщина”, який поєднає Україну і Румунію в залученні вітчизняних та іноземних туристів до неповторних скарбів народного мистецтва.

У минулому році Чернівці вперше спробували привнести нові нотки у звичне звучання фестивалю. На Театральній площі міста відбулось унікальне Театралізоване свято буковинської сорочки, на якому у формі різних театралізованих постановок було продемонстровано біля 200 неповторних автентичних буковинських строїв з колекції відомого етнографа, заступника голови Львівського регіонального осередку Національної спілки народних майстрів України та голови Чернівецького осередку

Національної спілки дизайнерів України, Заслуженого діяча мистецтв України, директора учбово-методичного центру культури Буковини Миколи Шкрібляка. Було відроджено та показано старовинні традиції ткання та вибілювання полотна, святкування Івана Купала, Петрівське ярмаркування та буковинське весілля.

Надзвичайно великий позитивний резонанс, який викликало свято, не залишив байдужими іноземних організаторів фестивалю. Цьогоріч польська частина фестивалю також відзначилася суттєвою зміною формату. Так, певні фольклорні презентації відбувались не на традиційній сцені, а на міському пляжі на березі мальовничого озера в Ястрів'ю та на острові в центрі міста Піла. Театр народних традицій «Чернівчанка», який утворив міський жіночий клуб «Успішна чернівчанка», демонстрував магію ночі на Івана Купала. На чарівне дійство, яке донині не мало аналогів у рамках фестивалю, зійшлися тисячі глядачів. Таким чином, постійно ведуться пошуки нових форм презентації фольклору, які були б цікаві сучасному глядачеві. Спільно вишукуючи старовинні звичаї та традиції, знімаючи їх на кіноплівку, заносючи в книги, відроджуючи у цікавих сучасних формах презентацій, ми разом працюємо на одну мету: відродити подекуди втрачений рідкісний культурний скарб народів Буковини. Цю ж мету переслідує фестиваль. Таким чином культурна подія – фестиваль „Буковинські зустрічі” дав поштовх новим цікавим заходам, великим проектам, контактам та ідеям.

Тому дозволю собі зробити висновок, що формальні відносини партнерства в межах реалізації міжнародного проекту

під назвою „Буковинські зустрічі” не були б довговічними без ентузіазму та завзяття тих, хто починав фестиваль, хто привніс перші зерна любові до буковинської автентики в серцях чиновників, запаливши їх ідеєю унікального фольклорного свята. Тому девіз Чернівців „Спільними зусиллями” у випадку фестивалю теж звучить доречно: саме завдяки спільним зусиллям багатьох людей, як формальним, так і неформальним контактам, зустрічам, цей великий міжнародний проект виявився не просто сталим, а й надзвичайно успішним. І тому не доводиться сумніватися, що „Буковинські зустрічі” чекають великі перспективи.

Долаючи кордони в туристичній галузі

3 травня 2012 р. Чернівецька міська громадська організація «Бізнес-центр» розпочала реалізацію транскордонного проекту «Долаючи кордони: розвиток гірського туризму», що фінансується Європейським Співтовариством через Спільну операційну програму «Румунія-Україна-Республіка Молдова 2007-2013». Партнерами проекту є Гуманітарна фундація «Clorot» (м. Сучава, Румунія) та Чернівецьке обласне громадсько-молодіжне екологічне об'єднання «Буквиця» (м. Чернівці, Україна).

Основні цілі проекту полягають у поліпшенні соціально-економічного розвитку сільських регіонів, стимулюванні створення нових транскордонних туристичних підприємств, представленні громадам спільного туристичного потенціал Буковини, орієнтації громад гірських територій та адміністрацій до взаємозв'язку культурних традицій і туризму, сприянні транскордонній співпраці та відносинам між людьми, владою та бізнесом в сільській гірській місцевості, посиленні транскордонного обміну людей, культур та ідей.

За період реалізації проекту були досягнуті вагомі результати. Наприклад були проведені тренінги для майбутніх фахівців з сільського гірського туризму, відкрито Інформаційний центр в Чернівцях, організовано навчальну поїздку до Сучавського повіту для понад 150 осіб (за результатами цієї поїздки понад 30 осіб розпочали власну діяльність з організації селянських господарств).

Цікаво, що протягом вересня-жовтня 2012 року було проведено конкурс на кращий транскордонний туристичний марш-

рут, в якому взяли участь понад 30 учасників з України та Румунії. Переможцем став чернівчанин С.Нікорич, а за маршрутом-переможцем в лютому-березні 2013 року було проведено «караван журналістів».

В жовтні 2012 року було організовано ознайомчу поїздку для українських представників туристичних компаній до Сучавського повіту з метою обміну досвідом. Того самого місяця і румунські представники відвідали Чернівецьку область з тією самою метою.

Однією з найбільш значущих подій в рамках проекту було проведення конференції 9-11 листопада 2012 року за участю представників органів місцевого самоврядування та осіб, відповідальних за розвиток туризму з України та Румунії. Результатом цієї конференції було підписання спільного меморандуму про співпрацю представників органів самоврядування прикордонних територій двох держав.

Вже в 2013 році в рамках проекту було організовано два фестивалі – це Фестиваль березового соку (12.05.2013р.), та Фестиваль європейських мистецтв «Чіпріан По-

румбеску» (02.06.2013р.). Хочеться виділити Фестиваль березового соку, який вже вдруге проходив в Банилові-Підгірному, що на Сторожинеччині. Захід відвідали сотні гостей з Буковини, Закарпаття та Румунії, яких українські та румунські митці традиційно розважали автентичною музикою, а місцеві підприємці пригощали стравами місцевої кухні і звичайно березовим соком.

Була також зроблена колосальна інформаційна робота. Розміщено 20 електронних інформаційних кіосків, 17 з яких на території Чернівецької області, інформація на яких подана 7 мовами. Створено декілька промоційних фільмів про туристичну привабливість Буковинського краю та трансльовано їх на телеканалах Чернівців та Сучави.

Незважаючи на відносно короткий період реалізації проекту, він був насичений різноманітними заходами, що активізували

розвиток туристичної діяльності краю. Впровадження аналогічних ініціатив є необхідним компонентом розвитку області та приводить до підвищення добробуту її мешканців.

Фелікс БАРАНІЦЬКИЙ, *Начальник редакційно-видавничого відділу Центру*

статистика, факти, події

ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСТЬ МАЄ ПОТУЖНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ

«Чернівецька область має потужний потенціал розвитку альтернативних джерел енергії. Зокрема, йдеться про будівництво малих ГЕС, вдале використання сонячної та вітрової енергії, а також переробки деревини на брикети та пелети», - повідомив сьогодні, 3 червня, на селекторній прес-конференції начальника управління інфраструктури та туризму обласної державної адміністрації Дмитро Павел.

Він зауважив, що в краї розроблено Комплексну програму енергоефективності, енергозбереження та раціонального використання паливно-енергетичних ресурсів до 2015 року. «У рамках цієї програми нам вдалось ретельно вивчити енергетичний потенціал регіону. Так, одним з досить потужних джерел альтернативної енергетики є будівництво малих ГАЕ потужністю до 10 мегават на таких річках як Прут, Сірет та Черемош, - зазначив посадовець - Втім, це можливо виключно на місцях колишніх гідроелектростанцій, тобто йдеться про їх відновлення, та при ретельному вивченні екологічної складової цього питання». За словами Дмитра Павела, відновлення та будівництво малих ГЕС на річках області дасть можливість для створення нових робочих місць і забезпечення горян відносно дешевою електроенергією.

Окрім цього начальник управління інфраструктури та туризму розповів представникам засобів масової інформації і про потенціал вітрової й сонячної енергій в області.

прес-служба ОДА

Оксана ОГДАНСЬКА (ВАЩУК),

програмний директор ГО «Інформаційно правовий центр «Наше право»

ГРОМАДСЬКА ЕКСПЕРТИЗА ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОДА: ІСТОРІЯ СПРОБ ТА ПОМИЛОК

28 лютого 2013 року на засіданні колегії Чернівецької обласної державної адміністрації фактично завершилася громадська експертиза, яку проводила громадська організація ІПЦ «Наше право». На цьому засіданні були розглянуті експертні пропозиції і прийнято рішення про врахування частини з них. Втім про цей непростий шлях взаємодії органів влади та громадськості і, особливо, про практичну користь від неї варто поговорити детальніше.

Що ж таке “громадська експертиза”?

Проведення громадської експертизи врегульовано Постановою Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2008 року №976 “Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади” (далі – Постанова №976).

Аналізуючи цей нормативний акт можна сказати, що громадська експертиза поєднує у собі два рівноцінні елементи: громадський контроль та участь громадян у управлінні державними справами.

Процедура інструменту побудована таким чином, щоб громадяни могли отримувати вичерпну інформацію про діяльність органу влади та давати їй оцінку (в першу чергу фахову). Але не тільки. Суттю і величезним позитивом громадської експертизи є обов’язок громадських експертів не стільки виявити недоліки в роботі державних органів, скільки розробити конкретні пропозиції для покращення її ефективності.

Проведення громадськими організаціями оцінки діяльності органів виконавчої влади, ефективності прийняття і виконання ними рішень

Суть громадської експертизи

Підготовку громадськими організаціями пропозицій для розв’язання суспільно значущих проблем

Що може дати громадська експертиза органу влади?

В першу чергу, громадська експертиза - це спосіб отримання "зовнішнього аудиту" діяльності ОДВ. Своєрідний "зворотній зв'язок" від активної частини населення. Вона дозволяє отримати інформацію про його настрої та очікування. І щонайважливіше – уникати (попереджувати) виникнення потенційних конфліктів.

Також це безкоштовний спосіб отримання пропозицій від експертів, науковців, спеціалістів вузького профілю. Громадську експертизу, здебільшого проводять фахівці, які займаються окремим тематичним питанням або достатньо довго. При катастрофічному браку бюджетних коштів на заробітну плату, не те що на проведення наукових досліджень, експертиза може стати такою собі благодійною експертною допомогою.

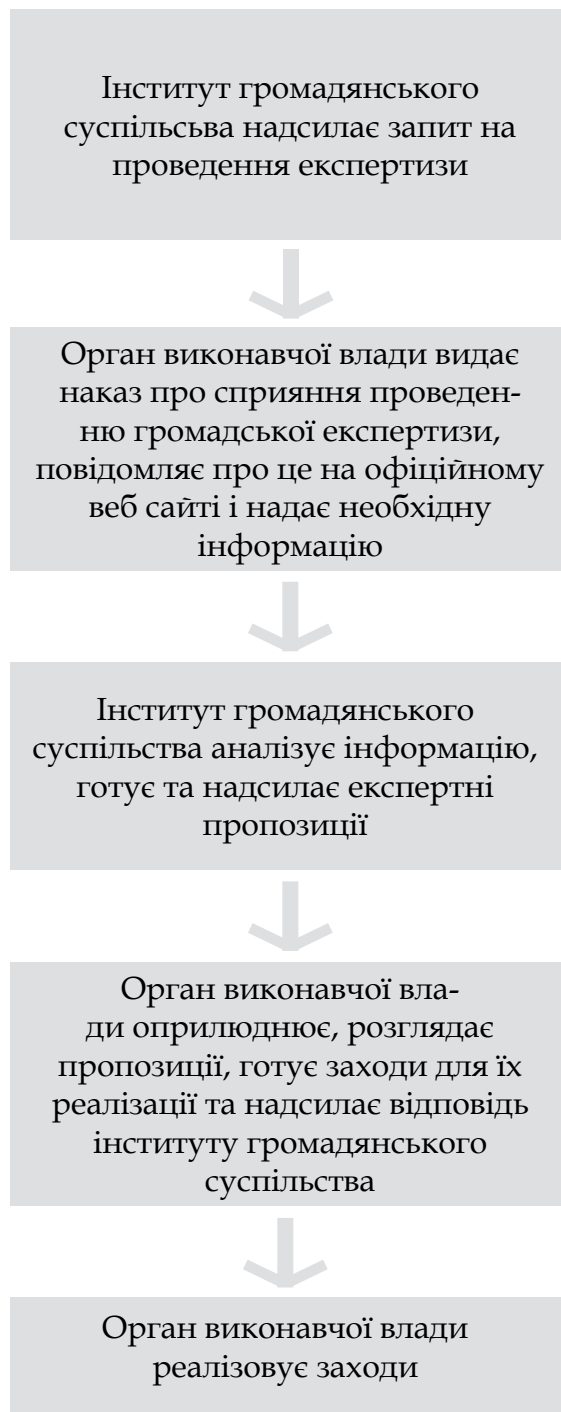
Проведення громадської експертизи доводить відкритість органу влади для громадян, прозорість його діяльності. Сприяння експертизі свідчить про те, що йому немає чого приховувати, не на словах, а на ділі. Більше того, у випадку гострих конфліктів інструмент експертизи дозволяє усунути сумніви громадськості у правомірності або ефективності рішень чи дій влади, спростувати чутки та уникнути маніпуляцій громадською думкою.

Враховання експертних пропозицій підвищує авторитет прийнятих на їх основі рішень. Це своєрідний розподіл відповідальності між авторами експертних пропозицій і суб'єктом владних повноважень, що їх враховує.

Громадська експертиза не потребує витрат з державного чи місцевих бюджетів, оскільки проводиться за рахунок інституту громадянського суспільства, що її ініціює.

В цілому досвід застосування цього інструменту переконливо свідчить, що він позитивно впливає на якість державної та місцевих політик. Зокрема в Державному реєстрі громадських експертиз, що розміщений на веб-сайті "Громадянське суспільство і влада" є чимало таких прикладів з цілої України. Однак для успіху цим інструментом слід навчитися користуватися.

Загальна схема проведення громадської експертизи

Проста й складна порада одночасно: для того, щоб громадська експертиза стала історією успіху важливо неухильно дотримуватися процедури (форма) і врахувати експертні пропозиції не тільки на папері (зміст).

Процедура була дотримана

Загалом згадувана громадська експертиза діяльності Чернівецької ОДА з оприлюднення актів була проведена відповідно до вимог Постанови №976. Може за деякими винятками.

Зокрема, на підставі запиту ГО ІПЦ “Наше право” (вих.№511/12 від 06.09.2012) було

- видане Розпорядження голови Чернівецької обласної державної адміністрації №621-р від 19.09.2012 р. “Про проведення громадської експертизи”, про що повідомлено на офіційному веб-сайті;

- надана запитувана інформація;

- експертні пропозиції були винесені на розгляд Колегії ОДА, більше того, прийнято рішення про врахування частини з них.

Однак не були дотримані строки оприлюднення експертних пропозицій на офіційному веб-сайті, на засідання Колегії не був запрошений уповноважений представник організації для представлення пропозицій, як того вимагає Постанова №976.

Є що розказати, нема чого показати

Предметом громадської експертизи була діяльність ЧОДА з оприлюднення нею своїх актів. Це важливо, оскільки голова ОДА видає розпорядження, що стосуються не тільки державних службовців, а, здебільшого, простих громадян. Оприлюднення актів — це гарантія відкритості влади і можливість для громадян знати свої права та обов’язки, які ними до речі встановлюються. Через незнання законодавства, ніхто ж не звільняє від відповідальності.

Тоді як практика ЧОДА з оприлюднення актів потребує суттєвого удосконалення: нормативні акти облдержадміністрації практично не публікуються. На офіційному веб-сайті розміщують не всі розпорядження голови облдержадміністрації, не в повному обсязі, не вчасно (інколи близько місяця затримки). На запити надають не кожен акт (приховуючи, наприклад грифом ДСК).

Під час розробки експертних пропозицій ГО ставила собі просту мету: акти ОДА мають бути доступними для населення, щоб з їх змістом можна було зручно і легко

ознайомитися, отримати офіційний текст.

За інформацією ОДА з метою врахування пропозицій здійснено наступні заходи:

на офіційному веб-сайті розміщено усі нормативно-правові акти, крім внутрішньо-організаційних, а також забезпечено функціонування пошукової системи для актів за ключовими словами;

підготовлено проект розпорядження “Про затвердження Порядку оприлюднення нормативно-правових актів Чернівецької обласної державної адміністрації”, який знаходиться на стадії погодження;

підготовлено проект розпорядження обласної державної адміністрації “Про затвердження Регламенту Чернівецької обласної державної адміністрації”;

проведено семінар-тренінг для працівників, відповідальних за організацію в обласній державній адміністрації за доступ до публічної інформації та оприлюднення актів, з питань застосування Закону України “Про доступ до публічної інформації”.

На превеликий жаль здійснені ОДА заходи для врахування експертних пропозицій на даний момент не дали очікуваного ефекту, а окремі ще не відобразились на веб-сайті (наприклад, спеціальна пошукова система).

То що ж в результаті?

Громадська експертиза діяльності органів влади — хороший інструмент, що створює можливість владі і громадськості конструктивно взаємодіяти. Основне питання — навчитися нею користуватися. Доводити все до кінця. У розглядуваному ж випадку - у ГО ІПЦ “Наше право” і Чернівецької облдержадміністрації велика зона розвитку подальшої роботи, в тому числі, для реалізації вже розроблених експертних пропозицій.

Євгенія ЮРІЙЧУК,

*доктор політичних наук, доцент кафедри
політології та державного управління ЧНУ ім.
Ю.Федьковича*

Формування органів місцевого самоврядування в Російській Федерації: від виборів до призначення

Місцеве самоврядування в Російській Федерації реалізується за допомогою різних форм безпосереднього волевиявлення (референдуми, відкликання, правотворчі ініціативи та звернення громадян), здебільшого через виборні та інші представницькі органи місцевого самоврядування. Їх повноваження здійснюються зборами і сходами громадян лише в деяких, невеликих за чисельністю населення муніципальних утвореннях, віддалених від центральних регіонів. А тому в більшості муніципальних утворень єдиною формою безпосередньої демократії, яка реально використовується та орієнтована на всіх мешканців відповідної території, є муніципальні вибори. Всі інші інститути безпосередньої демократії, передбачені законодавством, є факультативними, їх використання на практиці можливе, але не обов'язкове.

Порядок обрання та призначення посадових осіб місцевого самоврядування визначається статутом муніципального утворення у відповідності з федеральним законодавством і законами міста Москви. Основним документом, що регулює ці процеси в столиці РФ є закон «Про організацію місцевого самоврядування в Москві» від 6 листопада 2002 р. Глава муніципального утворення, який є вищою посадовою особою муніципального утворення, обирається шляхом муніципальних виборів або представницьким органом зі сво-

го складу. У разі обрання на муніципальних виборах, очолює адміністрацію і виконує повноваження Глави представницького органу, або виконує обов'язки глави адміністрації. Якщо ж його обирає представницький орган зі свого складу, то він виконує повноваження його глави, чи очолює адміністрацію і одночасно виконує повноваження глави представницького органу у випадку, коли це передбачено статутом муніципального утворення. Останній варіант останнім часом усе частіше використовується на території РФ.

Станом на 1 липня 2012 року в РФ наведена вище схема реалізована в 12 200 сільських поселеннях (65 %), при цьому в 48 % випадків главу муніципального утворення обирають на муніципальних виборах (у 6161 муніципальних утвореннях), у 52 % – представницький орган зі свого складу (у 4294 муніципальних утвореннях). Обраний на муніципальних виборах голова одночасно виконує повноваження глави місцевої адміністрації в 6308 муніципальних утвореннях; у 333 муніципальних утвореннях входить до складу представницького органу і очолює його (без урахування сільських поселень, де глава муніципального утворення керує місцевою адміністрацією і здійснює повноваження голови представницького органу) [4].

Досить цікавий досвід Російської Федерації щодо призначення глави

муниципального утворення. Відповідно до Статуту муніципального утворення це повноваження глави адміністрації. Проте цим же статутом передбачено різні шляхи цього призначення, серед яких певною новацією є призначення на посаду за контрактом (аналог західного варіанту сіті-менеджера), який укладається за результатами конкурсу на заміщення зазначеної посади. У відповідності з Федеральним законом «Про загальні принципи організації місцевого самоврядування в Російській Федерації» представницький орган має право відправити главу муніципального утворення у відставку за ініціативою як його депутатів, так і мера Москви.

У разі його обрання представницьким органом зі свого складу глава муніципального утворення обирається на термін повноважень депутатів представницького органу. У разі внесення змін до статуту муніципального утворення, що передбачають обрання глави безпосередньо на муніципальних виборах, вибори глави муніципального утворення здійснюються одночасно з виборами депутатів представницького органу.

Адміністрацією керує голова адміністрації, а в разі, якщо виконавчо-розпорядчим органом є апарат Ради депутатів муніципального округу, – керівник апарату Ради депутатів муніципального округу. Головою адміністрації є особа, яка призначається на посаду за контрактом, що укладається за результатами конкурсу на заміщення зазначеної посади, на термін повноважень представницького органу, що прийняв рішення про призначення на посаду, але не менше ніж на два роки. Кандидат призначається представницьким органом на посаду глави адміністрації з числа кандидатів, представлених конкурсною комісією за результатами конкурсу. Голова адміністрації підконтрольний і підзвітний представницькому органу. Контракт з головою адміністрації може бути розірваний за згодою сторін або в судовому порядку на підставі заяви: представницького органу або глави муніципального утворення, мера Москви, глави адміністрації [3].

На даний час в РФ кількість муніципальних утворень, у яких повноваження голови місцевої адміністрації здійснює

голова адміністрації, що призначається за контрактом («сіті-менеджер»), становить 4781 (20,6 % від загальної кількості муніципальних утворень). Ця модель реалізована також у 48 із 79 адміністративних центрів суб'єктів РФ (тобто більше ніж у 60 %) [4], що свідчить про неможливість громадян реалізовувати своє право на виборність органів місцевого самоврядування делегуючи їм свої повноваження з одного боку, і можливості призначення провладної особи з корисливих мотивів – з іншого.

Голова міжрегіонального об'єднання виборців, а також один із співавторів Виборчого Кодексу РФ А. Бузін наголошує на непрозорості, більше того на фальсифікації виборів до органів місцевого самоврядування. «Демократичної держави без місцевого самоврядування в Росії, в тому числі і в Москві не буде. Однак московську виконавчу владу найменше хвилюють питання демократії. І вона успішно поховала місцеве самоврядування, залишивши від нього лише декоративні атрибути» [1], – констатує автор.

Останні вибори органів місцевого самоврядування в Москві, що відбулися 2012 р. паралельно з виборами президента, супроводжувалися хвилею демонстрацій, пов'язаних із тим, що масові висуванці від партії «Єдина Росія» йшли на вибори в статусі незалежних кандидатів. Головними ж вимогами цієї ініціативи було: проведення чесних, прозорих виборів до муніципальних зборів Москви із суворим дотриманням рівності кандидатів у виборчих процесах, які повинні проводити виборчі комісії муніципальних утворень, а не територіальні виборчі комісії; поступова передача всіх повноважень від управ районів муніципальним органам влади з наступним скасуванням управ; негайне повернення муніципальним зборам повноважень за погодженням нового будівництва та контролю за ходом реалізації реформи ЖКГ; виведення районних і муніципальних газет з-під контролю чиновників; створення умов (в т.ч. – законодавчих гарантій) для розвитку територіального громадського самоврядування [2].

2004 р. у РФ прийнято закон, який скасував вибори губернаторів: замість всенародних виборів введено процедуру «м'якого призначення» («наділення повноваження-

ми») на регіональному рівні. Передбачено, що президент країни представляє єдину кандидатуру на пост губернатора для затвердження регіональними законодавчими зборами. До цього попередній список з двох і більше альтернативних кандидатур представляють повноважні представники президента РФ у федеральному окрузі, щоб президент міг зробити свій вибір (згодом право пропонувати кандидатуру на пост губернатора отримала партія, яка виграла вибори в регіональні законодавчі збори), або губернатор сам достроково ставить перед президентом питання про довіру, після чого в разі підтвердження довіри президент вносить його кандидатуру для наділення повноваженнями губернатора до законодавчих зборів. Причому за певних обставин збори

можуть бути розпущені Президентом у разі другої чи третьої відмови затвердити представлену кандидатуру. Важливою новацією цього закону стало безпосереднє право президента розпускати регіональні законодавчі збори, тому що раніше президент повинен був внести проект відповідного закону в Держдуму.

Отже, впродовж останнього десятиліття у Російській Федерації спостерігається відхід від демократичних способів формування органів місцевого самоврядування та перехід до призначення їх голови. Вибори органів місцевого самоврядування перетворилися на процедуру технічного заміщення вакантних посад, а право на самоврядування не реалізується в повній мірі.

Література

1. Бузин А. Ю. *Московские муниципальные выборы 2004 года: история фальсификации* [Текст] / А. Ю. Бузин. – М. : РДП «Яблоко», 2005. – С. 19–21.
2. *В поддержку гражданских активистов в выборах местного самоуправления в Москве: «Наш город – Нам решать!»* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:CB2zyelOzwAJ:www.ikd.ru/node/17884>
3. *Закон города Москвы «Об организации местного самоуправления в городе Москве от 6 ноября 2002 года № 56 (с изменениями на 6 февраля 2013 года)* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://docs.cntd.ru/document/3640419>
4. *Итоги ежегодного мониторинга развития местного самоуправления в Российской Федерации за 2011 год* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.minregion.ru/.../270812_itogi_1.pdf

Андрій ГЕВ'ЮК,

кандидат політичних наук, асистент кафедри міжнародних відносин ЧНУ ім. Ю.Федьковича

Роль інновацій в системі державного управління

З переосмисленням природи ролі і місця різноманітних державних інституцій в постіндустріальних та інформаційних суспільствах, на перший план демократичного розвитку країни, виступає нова парадигма інноваційної системи державного управління.

Різнманітні системи державного управління вдосконалюються насамперед відповідно до історичного характеру економічних і соціально-політичних трансформацій суспільств. Сучасні ж світові державні управлінські парадигми рухаються в напрямку так званої доктрини «нової інноваційної системи державного управління», що ґрунтується на заміні різних частин бюрократичної машини гнучкими автономними організаційними структурами, які несуть відповідальність перед суспільством і розвивають партнерські відносини з приватним сектором, громадянами і громадами.

Система державного управління як процес певного роду суспільних відносин, через які реалізуються численні прямі та зворотні зв'язки між суб'єктами і об'єктами управління є системноутворюючим елементом, такою собі «несучою конструкцією» функціонального існування будь-якого суспільства.

Тому посилення уваги до дослідження проблем інноваційної діяльності в системі державного управління викликане ще й тим,

що об'єкти управління під організуючим впливом держави, постійно перебувають в стані трансформацій та реформації.

Розуміння інноваційної суті роботи системи державного управління передусім визначається в поєднанні категоріального змісту основних понять, що характеризують дане явище, таких як «державне управління» та «інновація».

Якщо із визначенням суті поняття «система державного управління» як вид діяльності держави, в здійсненні управлінського організуючого впливу шляхом використання повноважень виконавчої влади через організацію виконання законів, здійснення управлінських функцій з метою комплексного соціально-економічного та культурного розвитку держави, її окремих територій, а також забезпечення реалізації державної політики у відповідних сферах суспільного життя, створення умов для реалізації громадянами їх прав і свобод не виникає проблем.

То в категорія «інновація в системі державного управління» найбільше смислове навантаження несе саме поняття «інновація». Зміст даного поняття є надзвичайно багатомірним, оскільки вказаний термін «інновація» насамперед є досить широко застосовуваним в економічній сфері та технічній галузі життєдіяльності суспільств, і менш в гуманітарних науках, й практично не застосовується в сфері державного

управління.

Термін «інновація» в науковий лексикон вперше ввів на поч. ХХ ст. Й. Шумпетер, під яким він розумів «втілення наукового відкриття, технічного винаходу в новій технології або новому виді виробу». Крім того інновація розглядалася Й. Шумпетером як нова функція виробництва, її нова комбінація.

Саме ж поняття «інновація» відповідає англійському «innovation» (нововведення), й в буквальному розумінні означає процес використання нового в будь-якій сфері діяльності, що поширюються на весь спектр суспільних явищ та процесів - новий порядок, нові звичаї, нові методи роботи, нова форма управління тощо.

В сучасному розумінні інновація - це не просто поява чогось нового, а насамперед поширення цього нового в суспільній практиці життєдіяльності людини. Інновації - це використання в тій або іншій сфері суспільної діяльності результатів інтелектуальної праці, технологічних розробок, спрямованих на вдосконалення соціально-економічної діяльності.

Інновації є результатом діяльності з оновлення, перетворення попередньої діяльності, що приводить до заміни одних елементів іншими або доповненню вже новими. Подібна діяльність має загальні закономірності: визначаються цілі зміни, новація розробляється, випробовується, освоюється, поширюється і, нарешті, «відмирає», вичерпуючись фізично і морально.

Стосовно до системи державного управління процес інновації означає насамперед введення нового в зміст, методи та форми роботи насамперед всіх владних інституцій.

Державне управління яке є основною частиною політичного управління, тобто процесу реалізації влади як засобу функціонування будь-якої суспільної спільноти, являє собою насамперед певну організаційну діяльність, у результаті якої виникають конкретні різноманітні управлінські відносини. Дана організаційна діяльність потребує постійної розробки та застосуванні в своїй роботі нових технологій, методів організації, створенні нових організаційних

державних структур.

Підвищення ефективності і результативності роботи державних структур, посилення їхньої відповідальності за надання якісних послуг населенню все більше стає пов'язаним з системними модернізаційними трансформаціями всіх сфер життєдіяльності суспільства. Одним з основних засобів їх здійснення є впровадження комплексних інновацій, підпорядкованих загальним цілям реформування суспільства та його окремих сфер. Набуття ними характеру цілісної основи розвитку українського суспільства означає його перехід до інноваційної моделі розвитку як однієї з фундаментальних цілей модернізації. Проте досягти цього можна лише в умовах адекватності трансформаційних процесів в українському суспільстві методології та технології його державного регулювання.

Інновацій в системі державного управління необхідно розглядати як самостійний клас інноваційних явищ та процесів з власною специфікою та сферою функціонування. Разом з тим для управлінських інновацій характерні і риси інновацій усіх інших типів (формування нових послуг, ринку управлінських послуг, впровадження нових управлінських технологій, реалізація нових маркетингових підходів у діяльності органів державного управління тощо).

Курс на інноваційний розвиток в Україні визначає перехід державного управління до нового якісного стану розвитку держави, який мав би супроводжуватися активізацією інноваційної діяльності на основі розвитку нових наукових прогресивних підходів. Адже інновації в галузі державного управління є не тільки необхідною складовою забезпечення ефективності політичного розвитку країни, а й важливим елементом конкурентоспроможності національної економіки та всіх інших сфер життєдіяльності суспільства.

У розумінні сутності інноваційних процесів в державному управлінні лежить ряд проблем:

По-перше, це практичне впровадження науково-теоретичних досягнень в практику. В більшості країн на формування розвитку системи управлінських інновацій

впливають передусім ті інноваційні теорії, які сприяють їхньому більш ефективно-сталому соціальному розвитку суспільних інституцій, не залежно від їх політичного устрою.

По-друге, це підпорядкування всіх інноваційних процесів завданню підвищення якості процесу управління державними інституціями. Особливо тут слід виділити роль концептуальних складових організаційних основ менеджменту органів влади.

Підготовка персоналу органів державного управління пов'язана з набуттям практичних навиків і вміння працювати з людьми. В умовах існування інноваційної діяльності різко зростає роль державного управлінця як менеджера інноваційних змін. Його управлінські дії і процедури прийняття рішень в основному залежать від його особистісних здібностей, освіти, кваліфікації і професійних вмінь, які фактично визначають не тільки стратегію, а й тактику успішного державного управління.

Слід зазначити, що будь-які інновації в одній сфері державного управління, задля негайних змін й часто і загальних перебудов організаційних структур органів державної влади, вимагають й відповідних знань із інших суміжних ділянок суспільно життя.

По-третє, в інноваційному процесі важливим елементом також є запровадження нових інформаційно-комунікаційних технологій. А це потребує для країни перебудова майже всього інструментарію виробничих процесів та програмно-технічних засобів механічної роботи практично всіх державних інституцій.

Посилення уваги до дослідження проблем інноваційної діяльності в системі державного управління викликане і тим, що здійснюється робота з входження українського суспільства та Української держави до європейського співтовариства.

У розвинених країнах усе більше

відчувається потреба в гуманізації державного управління, що приходить на зміну бюрократизації і технократизації соціального середовища управлінської діяльності. Створення можливостей для розкриття креативного потенціалу державних службовців стає головним системним завданням управлінських інновацій. Розвиток людських ресурсів систем державного управління є основним чинником формування постсучасної системи управління. Персонал стає ключовим стратегічним ресурсом для досягнення цілей державної політики і забезпечення якісних управлінських послуг.

Найпоширенішим способом запровадження інновацій у цій галузі є розробка та впровадження спеціальних програм з розвитку державної служби. Саме в межах таких програм здійснюється вдосконалення управління ресурсами, поліпшення адміністративної і кадрової політики, створення умов для підвищення професіоналізму і розкриття креативних здатностей державних службовців. Крім сфери мотивації творчої діяльності персоналу органів державного управління, інноваційні зміни торкаються орієнтирів і показників виконання обов'язків державними службовцями і керівниками, а також питань корпоративної культури з формуванням нової етики державної служби.

Таким чином, для того, щоб державне управління змогло виконати свої функції щодо суспільних орієнтацій трансформацій українського суспільства, воно має зазнати принципово якісних змін, в основі яких мають лежати нові стратегії інноваційного розвитку вітчизняного державного управління. З одного боку, вони мають відповідати основним принципам соціальної модернізації, орієнтованої на створення умов для самоактуалізації людей. З іншого боку, забезпечувати управлінську ефективність діяльності органів державної влади, переорієнтовуючи їх на потреби суспільства і громадян.

Список використаних джерел

1. Валевський О.Л. Державна політика в Україні: методологія аналізу, стратегія, механізми впровадження: Монографія. – К.: НІСД, 2001. – 242 с.
2. Войтович Р. Ідеологія, технологія та стиль у державному управлінні. – К.: Вид-во НАДУ, 2003. – 190 с.
3. Гринев В.Ф. Инновационный менеджмент: Учеб. пособие. – К.: МАУП, 2000. – 148 с.
4. Морозов Ю.П., Гаврилов А.И., Городнов А.Г. Инновационный менеджмент: Учеб. пособ. - 2-е изд. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 471 с.
5. Хачатурян Х.В. Інновації в державному управлінні. Монографія. – К.: Вид-во НАДУ, 2005. – 251 с.

Ігор НЕДОКУС,

кандидат політичних наук, доцент кафедри політології та державного управління, директор Центру білорусистики, літуаністики та балтійських студій Інституту європейської інтеграції та регіональних досліджень ЧНУ ім. Юрія Федьковича

ВСЕБІЛОРУСЬКІ НАРОДНІ ЗБОРИ В СИСТЕМІ ВЛАДИ РЕСПУБЛІКИ БІЛОРУСЬ

Найважливіша особливість білоруського авторитаризму полягає у тому, що у країні створено режим особистої влади Президента Олександра Лукашенка. Вся система владних інститутів і механізмів побудована під одну людину і замкнута на ній. Функціонувати вона здатна тільки внаслідок постійних і активних імпульсів, що виходять від лідера, і, одночасно, жорсткого придушення всіх інших політичних акторів як в рамках системи, так і поза нею.

Одним із основних інститутів, що виконує завдання посилення легітимності чинної влади, є Всебілоруські Народні Збори. До їх складу входять 2500 делегатів, а механізм делегування кандидатів такий, що їх делегатами є директори всіх найбільших підприємств, керівники місцевих адміністрацій та всіх основних відомств, найбільш відомі представники зі сфери державних ЗМІ і культури, керівництво православної та католицької церков та ін. Фактично, проходячи в Збори за різними квотами, до нього входить керівництво «президентської вертикалі» аж до рівня районних центрів, майже весь склад парламенту обох палат, Ради Міністрів. Вибори в Збори проходять незадовго до президентських виборів, а Олександр Лукашенко виступає перед ними зі своєю п'ятирічною передвиборною програмою, яку вони затверджують. Відповідно до закону рішення Народних Зборів приймається простою більшістю відкритим голосуванням. Підсумкова резолюція направляється президенту, який приймає рішення «з питань, що входять безпосередньо до його компетенції». Таким чином, створюється потужне психологічне поле єдності підтримки чинного курсу, яке трансплюється на місцях.

Народні Збори є з'їздом формальних і часто неформальних лідерів республіки. Народні Збори – також величезне за значенням шоу для населення, особливо населення регіонів [7].

Решту інститутів влади Президент Олександр Лукашенко вибудовує залежно від завдань моменту. Жодна гілка влади реально не може виступити опорою в боротьбі з президентською владою тому, що реального поділу влади за наявності інституту Всебілоруських Народних Зборів в Білорусі немає. Збори можуть бути скликані Президентом у будь-який момент і в разі перетворення, наприклад, Верховного Суду чи парламенту в центр опозиції влади, Олександр Лукашенко має легітимну можливість, звернувшись до народу, за допомогою Народних Зборів усунути будь-яку бюрократичну фронду. Але поки що білоруська влада справлялася з поточними проблемами чисто адміністративними заходами. Система ЗМІ та соціальної мобілізації знаходиться під постійним контролем першої особи і постійно використовується ним у ході поточних політичних кампаній.

Можливість скликання «республіканського зборів» закріплена в Законі

Республіки Білорусь «Про республіканські та місцеві збори»: «Республіканські збори можуть скликатися в міру необхідності Президентом Республіки Білорусь для обговорення важливих питань державного і суспільного життя та проектів відповідних рішень. Норми представництва і порядок обрання уповноважених брати участь у республіканських зборах, а також склад організаційного комітету з підготовки та проведення республіканських зборів встановлюються Президентом Республіки Білорусь» [3]. Проте Конституцією Республіки Білорусь така форма народовладдя не передбачена.

19-20 жовтня 1996 року з ініціативи Олександра Лукашенка в Мінську пройшли перші Всебілоруські Народні Збори. Вибори делегатів (близько 6 тисяч чоловік) проводилися на заводах і в колгоспах, у наукових установах і навчальних закладах, у військових частинах та за місцем проживання громадян. Загалом у висуванні делегатів взяло участь 2,3 мільйона осіб. Поряд з підтримкою законодавчої ініціативи Олександра Лукашенка про проведення референдуму, аналізували стан економіки, вносили пропозиції щодо її реформування, а також пропонували зміни та доповнення до окремих статей та розділів нової редакції Конституції. Як повідомляли офіційні джерела, в мінський Палац спорту, де проходили збори, надійшло понад 500 дзвінків від громадян, в яких «засвідчена не тільки підтримка О.Г. Лукашенка, його ініціативи проведення референдуму, але і прямі звернення з різних питань соціально-громадського життя країни» [2]. Всебілоруське «віче» підтримало проведення в країні референдуму і необхідність прийняття поправок до Конституції. Загальнонаціональний плебісцит відбувся всього через місяць після зборів, значно розширивши повноваження президента за рахунок парламенту.

Через п'ять років, вже на других Всебілоруських Народних Зборах, Олександр Лукашенко заявив, що «перший з'їзд врятував країну від хаосу, анархії і війни різних політичних груп і угруповань, визначив курс на проведення референдуму» [2]. Другі Всебілоруські Народні Збори були скликані 18 травня 2001 року, за чотири місяці до президентських виборів. На Збо-

рах Олександр Лукашенко виступив перед 2500 делегатами з доповіддю «За сильну і процвітаючу Білорусь» і ця теза стала слоганом його виборчої кампанії. Учасники схвалили програму розвитку країни на наступну п'ятирічку. «Всебілоруські Народні Збори – це оптимальне поєднання історичного досвіду і сучасних принципів народовладдя. Витоки цієї форми йдуть з глибини століть. З часів слов'янського народного віче, коли всім світом, гласно і відкрито, вирішувалися найважливіші державні проблеми», – заявив у вступному слові Президент Білорусі [2]. Всенародні збори поряд з референдумами він назвав «масштабними формами прямої демократії» і «ефективним механізмом стабільності білоруського суспільства». А вже 9 вересня 2001 року відбулися другі президентські вибори, на яких Олександр Лукашенко здобув «елегантну перемогу»: за даними ЦВК, за нього проголосувало 76,65% виборців, які прийшли на голосування.

Треті Всебілоруські Народні Збори, які відбулися 2-3 березня 2006 року, всього за два тижні до виборів президента, були багатими на події. Тоді президент Білорусі здивував світ цілим рядом одкровень. Зокрема, ми дізналися, що «Скорина був не тільки білорусом, він жив і в Пітері і творив там», і що президент «ніякий не сім'янин», а тим, кому потрібна «перша леді», слід обирати опозицію. Зареєструватися делегатом Зборів спробував і экс-ректор БДУ, кандидат у президенти Олександр Козулін, який виступав з різкою критикою чинного президента. У результаті бійки у фойє Палацу культури і спорту залізничників невідомі винесли Олександра Козуліна до мікроавтобуса. Політик був затриманий міліцією та доставлений в

РУВС Жовтневого району Мінська.

Сам Олександр Лукашенко назвав треті Всебілоруські Народні Збори «вищою формою демократії», підкресливши, що «цей форум колись зупинив розвал країни, запобіг сповзанню республіки до громадянського протистояння, направив суспільство по тому шляху, який визнаний не тільки в нашій країні, але й у всьому світі» [2]. За даними ЦВК, Олександр Лукашенко переміг на виборах 2006 року з підтримкою у 83% голосів виборців.

Четверті Всебілоруські Народні Збори пройшли 6-7 грудня 2010 року в Мінську. Делегатами зібрання стали 2,5 тис. осіб. Серед них – представники всіх верств білоруського суспільства: депутати Національних Зборів, керівники республіканських і місцевих органів державного управління, промисловці, енергетики, представники АПК та лісового господарства. Участь у форумі взяли також працівники будівельної галузі, ЖКГ, транспорту, зв'язку, торгівлі, культури, спорту, охорони здоров'я, ЗМІ, науки, освіти, силових структур, бізнесу, фінансових та банківських структур, учнівська молодь, ветеранські та інші громадські об'єднання, зарубіжні гості. Серед учасників зборів 273 робітники, 250 працівників сільського господарства, 209 інженерно-технічних працівників, 505 працівників соціально-культурної сфери, 607 керівників підприємств і організацій, а також студенти, учні середніх спеціальних навчальних закладів, підприємці, військовослужбовці, пенсіонери та представники інших верств населення [6]. Делегат четвертих Всебілоруських Народних Зборів Юрій Воскресенський повідомив про те, що в подарунковий набір делегата входять: «Портфель шкіряний - 1 шт., ручки з гравіюванням (кулькова, перова) - 2 шт., годинник «Луч» з

гравіюванням - 1 шт., органайзер з фірмовою символікою - 1 шт., значок делегата - 1 шт., блокнот-комплект (великий і маленький) - 1 шт., набір «ідеологічної літератури» - 5 книг». Крім цього кожен делегат отримав великогабаритні подарунки: мікрохвильову піч «Горизонт» та фотоальбом про Білорусь (2 томи), – уточнює делегат [4].

Президент Олександр Лукашенко на відкритті Зборів підкреслив, що вони дозволяють «не келійно, а гласно, не в кабінетах, а за широкої участі всіх верств населення приймати рішення про вибір стратегії розвитку держави». Лідер Білорусі нагадав, що перше зібрання проходило «в критичний період життя країни»: «Саме тоді, порадившись з народом, ми зробили свій вибір – еволюційний шлях творення, а не шокову терапію з пограбуванням людей і збагаченням купки наближених до влади», – заявив він. За словами Президента, другі Всебілоруські Народні Збори увійшли в історію тим, що на них була прийнята сучасна білоруська модель розвитку і висунута ідея побудови сильної та процвітаючої Білорусі. Треті збори, зазначив Олександр Лукашенко, висунули нове стратегічне завдання – побудову держави для народу. Президент Білорусі підкреслив, що минулі після попереднього зібрання п'ять років стали «часом випробування на міцність нашої соціально-політичної та економічної моделі розвитку». «За цей період було все: економічні санкції та політичні демарші проти нашої країни, спроби дестабілізації обстановки із застосуванням методів «кольорових революцій» і провокацій, торгові війни і світова фінансово-економічна криза. Але ми не дозволили втягнути себе в будь-які політичні авантюри, а напружено працювали в ім'я добра, щастя, благополуччя і процвітання Вітчизни». Глава держави також висловив упевненість, що на Зборах будуть прийняті «всебічно вивірені, зважені рішення, що йдуть від життя, які правильно визначають подальшу стратегію країни» [5].

Юрист, експерт у галузі виборчого права Сергій Альфер визнає, що такі заходи, як Всебілоруські Народні Збори передбачені білоруським законодавством. І з цієї точки зору, Збори, на думку експерта, «досить ефективно поєднуються з виборами, тим більше з виборами президента». Тобто, за словами

Сергія Альфера, Всебілоруські Народні Збори, по суті, – елемент демократії. Але лише за умови, що вони носять плюралістичний характер. Однак, як підкреслює юрист, рішення всенародних зборів завжди носили рекомендаційний характер. До речі, на його думку, подібні форуми не користуються популярністю у світі: для з'ясування думки співгромадян з ключових питань життя суспільства в більшості демократичних держав використовуються референдуми [1].

Учасник всіх Всебілоруських Народних Зборів, голова Слов'янського парламентського союзу Сергій Костян вважає, що такий форум має історичні корені. Він нагадав, що раніше на Русі проводилися всенародні віче, в царській Росії існували земські збори, а за радянської влади – збори партійно-господарського активу. «І те, що в Білорусі, завдяки Олександру Лукашенко, відродили практику проведення зборів – це дуже добре», – упевнений політик. Причому учасники зборів, на думку Сергія Костяна, жодним чином не підміняють депутатів парламенту. За його словами, парламент – це суто законодавчий орган, у якого є свої обов'язки і свої права. А всенародні збори, де представлені всі верстви білоруського суспільства покликані «компетентно приймати важливі рішення і затверджувати плани

господарсько-економічного розвитку на найближчу п'ятирічку» [1].

Однак тут виникає проблема прозорості процедури їх вибору. На цю обставину звертає увагу політик Алесь Михалевич. За його словами, фактично Всебілоруські Народні Збори перетворено в збори з підтримки одного претендента на пост президента – Олександра Лукашенка. І основною претензією Алесь Михалевича є те, що така підтримка здійснюється за державний рахунок. Крім того, як запевняє голова мінської міської організації Партії БНФ Віктор Івашкевич, незважаючи на велику кількість делегатів, Всебілоруські Народні Збори різноманіття думок не передбачають. За словами опозиціонера, дані заходи – не що інше, як мітинги на підтримку Олександра Лукашенка. Прояв демократії політик бачить у тому, що подібні мітинги повинні мати можливість проводити і опоненти чинної влади [1].

Загалом, в Республіці Білорусь існує квазіпредставницький орган влади – Всебілоруські Народні Збори, які не передбачені чинною Конституцією країни. Головне завдання цього політичного інституту – забезпечити легітимність влади Президента Олександра Лукашенка.

Список використаних джерел

1. Всебелорусское народное собрание – декорация для диктатуры? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.newsland.ru/news/detail/id/574605/>
2. Всебелорусские собрания как «высшая форма демократии» в Беларуси [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.tut.by/politics/200390.html>
3. Закон Республики Беларусь «О республиканских и местных собраниях» от 12 июля 2000 года №411-3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=h10000411&p2={NRPA}>
4. Каждый делегат Всебелорусского собрания получит микроволновой печь [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.regnum.ru/news/1353434.html>
5. Лукашенко: Всебелорусское собрание – высшее проявление народовластия [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://era.by/news/13410.html>
6. Четвертое Всебелорусское Народное Собрание пройдет 6-7 декабря в Минске [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.belta.by/ru/all_news/politics/Chetvertoe-Vsebelorusskoe-narodnoe-sobranie-projdet-6-7-dekabrja-v-Minske_i_534080.html
7. Шевцов Ю. Авторитарная модернизация в Восточной Европе: Политическая система Беларуси [Текст]. – Режим доступу: <http://www.regnum.ru/news/1030455.html>

Робота Чернівецького регіонального центру перепідготовки та підвищення кваліфікації в II кварталі 2013 року

З 8 по 19 квітня 2013 року в Центрі підвищення кваліфікації та перепідготовки проходило навчання за професійною програмою для працівників контрольно-ревізійного апарату Державної фінансової інспекції в Чернівецькій області.

Учасники навчання розглядали питання про роль і місце органів Держфінінспекції та її територіальних підрозділів у фінансовій системі України, основні завдання Держфінінспекції в реалізації фінансової політики та шляхи вдосконалення фінансового контролю, оформлення Держфінінспекцією та її територіальними підрозділами результатів ревізій та усунення порушень законодавства, виявлених по результатам ревізій.

22-24 квітня пройшов тренінг «Технології публічного виступу» для керівників структурних підрозділів райдержадміністрацій та посадових осіб органів місцевого самоврядування.

Всі учасники заходу ознайомилися з абсолютно новою методикою ведення дискусій, отримали можливість удосконалювати навички публічних виступів і ведення багатосторонніх переговорів.

Тренінг проходив у жвавій атмосфері та невимушеній обстановці. У кожного з учасників була можливість поділитися своїм поглядом з того чи іншого питання, що стосується тематики даного заходу. Кожен зі слухачів отримав від тренінгу певний багаж знань, досвіду та позитивних вражень.

З 13 по 24 травня проходило навчання за професійною програмою для спеціалістів фінансових управлінь та служб у справах дітей райдержадміністрацій.

За два тижні навчання слухачі поглибили свої знання з державної служби та державного управління, ділової української мови, діловодства, права, психології, економіки, політології, соціально-гуманітарних наук.

22 травня 2013 року відбулася консультація з питань проведення оцінювання кандидатів до Президентського кадрового резерву "Нова еліта нації". Голова експертної комісії з оцінювання кандидатів, директор Чернівецького центру перепідготовки та підвищення кваліфікації Микола Васильович Ярмистий та член експертної комісії, т.в.о. начальника Управління державної служби Голодержслужби України у Чернівецькій області Михайло Іванович Леньков надали роз'яснення щодо 4-х етапів оцінювання учасників конкурсу.

Вперіод з 10 по 12 червня 2013 року було проведено практичний тренінг «Управління проектами з питань місцевого та регіонального розвитку», який передбачав передачу знань та отримання практичних навичок в підготовці, реалізації, оцінці та моніторингу проектів регіонального розвитку. Тренінг був організований для голів сільських рад.

Усі учасники тренінгу висловили найкращі враження та задоволення від тренінгу, адже вони отримали нові, такі необхідні в роботі, знання, провели ефективні практичні діалоги, обмінялися досвідом з питань підготовки проектів з колегами.

В період з 25 по 27 червня 2013 року було проведено ще один практичний тренінг «Управління проектами з питань місцевого та регіонального розвитку».

По закінченню навчання учасники тренінгу отримали відповідні сертифікати, що свідчить про успішність пройденого курсу.

